Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
İdare Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİ

Sevda Aydın Bülbül

Diyarbakır 2013

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
İdare Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİ

Sevda Aydın Bülbül

Danışman
Doç. Dr. Gürsel Kaplan

Diyarbakır 2013

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " Çeke İlişkin Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Kabahati " adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

□ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

□ Tezim/Raporum sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

□ Tezimin/Raporumun… yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

..../..../.....

Sevda Aydın Bülbül

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

Çeke İlişkin Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Kabahati adlı Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Sevda Aydın Bülbül

Danışman
Doç. Dr. Gürsel Kaplan

KABUL VE ONAY

Sevda Aydın Bülbül tarafından hazırlanan Çeke İlişkin Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Kabahati adındaki çalışma, 30.04.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı**, İdare Hukuku** Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fazıl Hüsnü Erdem (Başkan)

Doç. Dr. Ali Ayli (Üye)

Doç. Dr. Gürsel Kaplan (Danışman)

Enstitü Müdürü

…./…./20..

ÖNSÖZ

Çeke İlişkin Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Kabahati konulu tez çalışması ile çekin güvenli bir ödeme aracı olarak kabul görmesinin sağlanmasına yönelik yapılması gereken yasal düzenlemelere ilişkin bilgiler verilmesi amaçlanmıştır.

Dört ayrı bölüm altında gerçekleşmiş olan çalışmamızda ilk bölümde, çek kavramı ve tarihi gelişimi, çekin hukuki niteliği, çekin Türk Ticaret Kanununda ve 5941 sayılı yasada belirtilen şekil şartları, çek türleri ve bu türlere aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar; ikinci bölümde, çekte ibraz süreleri ve ileri düzenleme tarihli çek, lehdar, çek hesabı anlaşması ve karşılık, çekte kabul yasağı, çekin devredilmesi, çekte aval ve ödeme ile çekten cayma ve zamanaşımı kavramları; üçüncü bölümde, çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahati; dördüncü bölümde ise, söz konusu kabahatten ötürü uygulanan usul hükümleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Bu çalışma süresince bilgilerini ve ilgisini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Gürsel Kaplan'a, hukuki yardımlarıyla katkıda bulunan Doç. Dr. Ali Ayli'ye ve manevi desteğinden ötürü eşim Gültekin Bülbül'e teşekkürlerimi sunarım.

Sevda Aydın Bülbül

Diyarbakır 2013

ÖZET

Ticari faaliyetlerin gelişmesi ile birlikte çek kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Çekle yapılan ödemelerde çeke olan güveni artırmak ve çekin karşılıksız çıkmasının önüne geçilmesi amacıyla 19.03.1985 tarihli 3167 sayılı yasa yürürlüğe konulmuş, zaman içerisinde bu yasanın değişen ve artan ihtiyaçlara cevap verememesi yeni bir çek kanununun hazırlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla hazırlanan 5941 sayılı Çek Kanunu 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmiş; aynı yasada 31.01.2012 tarihinde 6273 sayılı yasa ile değişiklikler yapılmıştır.

Ceza Hukukunun "ekonomik suça ekonomik ceza" ilkesi ve Anayasanın 38. maddesindeki "Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz" hükmü uyarınca karşılıksız çekin suç olarak düzenlemesine yöneltilen eleştiriler nedeniyle eylem suç olmaktan çıkarılarak kabahat niteliğine dönüştürülmüş ve karşılığında idari yaptırım öngörülmüştür.

Bu çalışma ile 5941 sayılı Çek Kanunu ile çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahati yönünden getirilen yenilikler ve sorumluluk esaslarını ele alıp değerlendirmek istedik.

Anahtar Sözcükler

Çek, Karşılık, Kabahat, İdari Yaptırım

ABSTRACT

The preference of using check became common with the development of the commercial activity. The law numbered 3167 and dated 19.03.1985 was inforced in order to increase the confidance of payments that were paid using check and to hinder the provision of check, in the course of time the necessity of preparing a new check code became urgent because this law can not be satisfactory for necessities that change and increase as well. For this reason a new check code numbered 5941 was inforced in 20.12.2009; in this new law, some changes were made with the law numbered 6273 in 31.01.2012.

With the principle of Criminal Law "economic punishment for economic crime" and according to the jurisdiction which takes place in 38th article of the Constitution "No one can be detained from his liberty because of non performance of obligation that come to light only with a contract" The act of payment using a check without provision wasn't accepted as a crime, but it was accepted as a misdemeanour owing to the criticisms and administrative sanction was kept in mind in return for it.

With this work we wanted to observe and evaluate the innovations and the basis of responsibility that were made due to the misdemeanour causing a procedure that is realised with a payment which was paid using a check without provision with the check code 5941.

Key Words

Check, Provision, Misdemeanour, Administrative Sanction

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET i

ABSTRACT ii

İÇİNDEKİLER iii

KISALTMALAR vii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

I. ÇEK KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ 3

1. Çek Kavramı 3

2. Çekin Türk Hukukundaki TarihiGelişimi 4

II. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ 6

l. Genel Olarak 6

2. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği 6

3. Çekin Kambiyo Senedi Olma Niteliği 7

4. Çekin Emre Yazılı Senet Niteliği 7

5. Çekin Havale Niteliği 7

6. Çekin Ödeme Aracı Niteliği 8

III. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI 8

l. Genel Olarak 8

2. Türk Ticaret Kanununda Belirtilen Şekil Şartları 9

A. Çek Kelimesi 9

B. Belirli Bir Bedelin Ödenmesi İçin Kayıtsız ve Şartsız Havale 9

C. Muhatabın Ticaret Ünvanı 10

D. Ödeme Yeri 11

E. Düzenleme Tarihi ve Yeri 11

F. Düzenleyenin İmzası 13

3. 5941 Sayılı Yasada Belirtilen Şekil Şartları 15

A. Çek Hesabının Numarası 15

B. Çek Hesabının Bulunduğu Banka Şubesinin Adı 15
C. Çek Hesabı Sahibi Gerçek Kişinin Adı ve Soyadı, Tüzel Kişinin Adı 15
D. Çek Hesabı Sahibi Gerçek veya Tüzel Kişinin Vergi Kimlik Numarası 16
E. Çekin Basıldığı Tarih 17
IV. ÇEK TÜRLERİ VE BU TÜRLERE AYKIRILIK HALİNDE UYGULANACAK YAPTIRIMLAR 17
1. Genel Olarak 17
2. Tacir Çeki 19
3. Tacir Olmayan Kişi Çeki 20
4. Hamiline Çek 20
A. Hamiline Düzenlenen Tacir Çeki 21
B. Hamiline Düzenlenen Tacir Olmayan Kişi Çeki 21
5. Çek Türlerine Aykırılık Halinde Uygulanacak Yaptırımlar 21
İKİNCİ BÖLÜM
ÇEK DÜZENLENMESİNDE BAZI KAVRAMLAR
I. ÇEK DÜZENLENMESİNDE BAZI KAVRAMLAR 23
1. İbraz Süreleri ve İleri Düzenleme Tarihli Çek 23
A. İbraz Süreleri 23
B. İleri Düzenleme Tarihli Çek 25
2. Lehdar 26
3. Çek Hesabı Anlaşması ve Karşılık 27
4. Çekte Kabul Yasağı 27
5. Çekin Devredilmesi 27
6. Çekte Aval 28
7. Çekte Ödeme 29
8. Çekten Cayma 30
9. Çekte Zamanaşımı 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİ

I. ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİ ……..... 32

1. Genel Olarak ……. 32

A. Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Fiili ……..... 33

B. Kabahat Eylemi Olarak Düzenlenme Süreci ……. 34

2. Karşılıksız Çeke İlişkin Kabahatin Tanımı ……..... 36

3. Korunan Hukuki Yarar ……. 38

4. Kabahatli ……. 39

5. Kabahatin Maddi Unsuru ……. 41

6. Kabahatin Manevi Unsuru …… 41

A. Genel Olarak ……. 41

B. 3167 Sayılı Yasa Dönemindeki Uygulama …….. 42

C. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Değişiklikten Önceki Durum..42

D. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Değişiklikten Sonraki Durum.44

7. Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri ……... 44

A. Teşebbüs …….. 44

B. İştirak ……... 46

C. İçtima …… 47

8. Kabahatin Yaptırımı …….. 47

A. Genel Olarak ……..…... 47

B. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Öncesindeki Cezai Sorumluluk Esası ……. 48

B. 1. Adli Para Cezası …….. 49

B. 2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı …….. 50

B. 3. Görevli ve Yetkili Mahkeme ……. 51

C. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Sonrasındaki İdari Sorumluluk Esası ……. 52

C. 1. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı …….. 52

C. 2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararının Unsurları ……. 52

C. 2. 1. Kanunda Öngörülen Şekil Şartlarını İçerir Bir Çekin Mevcudiyeti ……. 53

C. 2. 2. Çekin Üzerinde Yazılı Bulunan Düzenleme Tarihine Göre Kanuni İbraz Süresi İçerisinde İbrazı ……. 54

C. 2. 3. Hamilin Talebi Üzerine Karşılıksızdır İşlemine Tabi Tutulması ……... 54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USUL HÜKÜMLERİ

I. ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİNDE USUL HÜKÜMLERİ …….. 58

1. İdari Yaptırım Şartı …… 58

2. İdari Yaptırım Kararını Verecek Mercii …… 59

3. Geçiş Hükümleri ve Geçici Madde 3/7 ……. 59

4. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Kaldırılması …….. 60

5. Yargısal Denetim ……..…. 61

A. Genel Açıklamalar ……..…. 61

B. Başvuru Yolu …….. 61

C. İtiraz Yolu …….. 62

SONUÇ …… 64

KAYNAKÇA …… 67

KISALTMALAR

A.H.İ.S	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKİP	Açıklamalı Kanun İçtihat Programı
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
B.K	Borçlar Kanunu
Bkz	Bakınız
C.	Cilt
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
E	Esas
f	Fıkra
K	Karar
Md.	Madde
RG.	Resmi Gazete
s.	Sayfa
S.	Sayı
SK	Sayılı Kanun
T	Tarih
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TCK.	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UYAP	Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
Y	Yargıtay
YCD	Yargıtay Ceza Dairesi
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBBGK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Ticaret hayatının gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan nakit alışverişi, paranın dışında bir ödeme aracının kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gereklilik ortamında ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanan çek, nakit paraya göre çalınma, sahtelik, saklama, taşıma gibi zahmetleri ortadan kaldırdığı için paranın dolaşımında daha güvenilir ve kolaylık sağlayan bir kıymetli evrak haline gelmiş ve son yıllarda kullanımı giderek artmıştır.

Çek kullanımı, kaydi para ile ödeme yapılmak suretiyle paranın bankacılık sistemi sayesinde ekonomiye kazandırılmasını sağladığı için kayıt dışı ekonominin de önüne geçme fonksiyonunu üstlenmektedir. Bununla birlikte ticari hayatta sıklıkla kullanılan çeklerin, karşılıksız olarak düzenlenmesi neticesinde çeke olan güvenin artması ve çek kullanımının yaygınlığının sağlanması amacıyla çekin özel kanunla düzenlenmesi zarureti doğmuştur.

Türk Ticaret Kanununda kambiyo senetleri başlığı altında düzenlenen ve hukuki yaptırıma konu olan çek, ceza hukuku alanına 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" ile dahil olmuştur.

3167 sayılı kanunda yer alan düzenleme ve yaptırımların artan ve de farklılık gösteren ihtiyaçlara cevap verememesi yeni bir çek kanununun hazırlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla hazırlanan 14.12.2009 kabul tarihli 5941 sayılı yeni "Çek Kanunu" 20.12.2009 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5941 sayılı kanunun bazı maddelerinde ise, 31.01.2012 tarihinde kabul edilen 6273 sayılı "Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la değişiklikler yapılmış ve anılan yasada 03.02.2012 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yeni çek kanunu ile ticari hayatta çeke olan güvenilirliği artırmak ve çekin kullanımını cazip hale getirmek amacıyla çekte vadeyi yasaklayan, bankanın müşterilerine çek hesapları açarken basiretli bir tacir olarak davranıp gerekli araştırmaları yapmasını gerekli kılan, çekin karşılıksız çıkması halinde idari yaptırım müeyyidesi öngören, hamiline çeklerin kullanılmasını bir takım şartlara bağlayan, tacir çeki ile tacir olmayan kişi çeki ve

hamiline çek için özel düzenlemelere yer veren bir takım kurallar benimsendiğini de görmekteyiz.

Dört ayrı bölüm altında gerçekleşmiş olan çalışmamızda ilk bölümde, çek kavramı ve tarihi gelişimi, çekin hukuki niteliği, çekin Türk Ticaret Kanununda ve 5941 sayılı yasada belirtilen şekil şartları, çek türleri ve bu türlere aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde, çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme fiili incelenmeden önce açıklanması gerekli görülen çek düzenlenmesinde bazı kavramlar konu başlığı altında, çekte ibraz süreleri ve ileri düzenleme tarihli çek, lehdar, çek hesabı anlaşması ve karşılık, çekte kabul yasağı, çekin devredilmesi, çekte aval ve ödeme ile çekten cayma ve zamanaşımı kavramları hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, çalışmamızın ilk iki bölümünde yer verilen bilgiler doğrultusunda çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahati ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmış ve karşılıksız çıkan çekten ötürü 3167 sayılı yasa ve 5941 sayılı yasa dönemindeki yaptırım farklılıkları ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahatinde uygulanan usul hükümleri irdelenmiş eyleme ilişkin idari yaptırım kararı verilmesine yönelik şartlar ve verilen idari yaptırıma karşı yargısal denetim mekanizmasının işleyişi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında da, yapılan tüm değerlendirmeler ışığında süresinde ibraz edilen çekten ötürü karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahatine ilişkin yasal düzenleme hakkındaki değerlendirmelerimiz ve görüşlerimiz yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

I. ÇEK KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

1. Çek Kavramı

İnsanların birbirleriyle olan sosyal ilişkileri arasında ticaret, hiç şüphesiz azımsanamayacak bir yer tutmaktadır. Ekonomi ve hukuk bakımından ticaret sözcüğü farklı değerlendirilmektedir. Ekonomi bilimi açısından ticaret, üretilen malların tüketim alanına gönderilmesini, başka bir deyişle üretim ile tüketim arasındaki aracılık faaliyetlerini ifade ederken; hukuki açıdan ticaret sözcüğü, daha geniş anlaşılmakta ve bunun mal değişimine aracılık etmenin yanı sıra hizmet, iletişim alanındaki diğer faaliyetleri de kapsadığı kabul edilmektedir[1]. Bu açıklamalar ışığında ticareti, kısaca taraflar arasındaki mal ve hizmet değişimi olarak tanımlamak mümkündür.

Paranın ticaret hayatına girmesinden sonra yüklü ticari alışverişin karşılığında yüklü miktardaki nakit paranın kullanımında yaşanan zorluklar, paranın tedavülünü kolaylaştıracak arayışlar içerisine girilmesine sebebiyet vermiştir. Bu noktada çek bir ödeme aracı olarak ticaret hayatına dahil olmuştur.

Çekin kullanılması çok eski tarihlere dayanmaktadır. Çek ilk olarak 19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış, kullanılmış ve süratle yayılmıştır. Kara Avrupasına ve diğer

[1] Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, 15. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2011, s. 1.

ülkelere buradan yayıldığını söylemek doğru olur. Çek kelimesi dilimize İngilizce kökeni "Check" olan kelimeden geçmiştir[2].

Çekin, milletlerarası hukuk düzenlemelerinde yeknesak bir anlam ifade etmesi için ilk olarak 1912 La Haye Konferansında bu alanda çalışmaların yapılması hususunda ilke kararı alınmıştır. 1931 Cenevre Konferansında söz konusu ilke kararı hayata geçirilmiş ve otuz ülke üç noktada mutabakata vararak Cenevre Yeknesak Kanununu ortaya koymuşlardır. Ana hatlarıyla bu kanun kapsamındaki kuralların birincisi, ülkelerin tek tip çek kanunu düzenlemesine; ikincisi, çek konusunda ortaya çıkabilecek uluslararası ihtilafların nasıl çözümleneceğine; üçüncüsü ise, damga vergisine ilişkindir[3].

2. Çekin Türk Hukukundaki Tarihi Gelişimi

Türk Hukukunda çeke ilişkin ilk düzenleme, 1914 yılında kabul edilen "Çekler Hakkında Kanunu Muvakkat"dır. Bu kanun, 1926 tarihli ve 865 sayılı Ticaret Kanunu yürürlüğe girene kadar uygulanmaya devam etmiştir[4]. Ticaret hayatındaki gelişmeler ise çekin özel düzenlemelere tabi tutulması ihtiyacını doğurmuş, bu kapsamda 19.03.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun" yirmibeş yıla yakın bir süre yürürlükte kalmıştır.

Çeke güvenin artırılması, çek kullanımının yaygınlaştırılması ve ülke ekonomisine katkı sağlanması amacıyla hazırlanan 3167 sayılı Çek Kanunu yürürlüğe girdiği 1985 yılından itibaren çek kullanımı artmış; ancak piyasada karşılıksız çek sayısı da büyük oranda artmıştır. Bu nedenle, 3167 sayılı yasa; 1993 yılında 3863 sayılı yasa ile 1998 yılında 4358 sayılı yasa ile ve 2003 yılında 4814 sayılı yasa ile üç kez değiştirilmiş ve bazı maddelerinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle Anayasa Mahkemesinin incelemesine tabi tutulmuştur[5].

---

[2]Abdullah Çetin Oğuzoğlu, Özkan Oğuzoğlu, **Çek Kanunu**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 1.

[3] Çetin Arslan, Murat Kayançiçek, **5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 21.

[4] Şener Güngör, Mustafa Kaya, **Çek Suçları**,1. Baskı, Turhan Yayınevi, Ankara 2003, s. 3.

[5] Tayyar Cem Eralp, **5941sayılı Çek Kanunu**, http://www.adalet.org, (18.02.2011), s. 1.

5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesi ile 3167 sayılı yasanın birtakım hükümlerinin yeni kanunla uyumlu hale gelmesini sağlamak, 3167 sayılı yasanın Anayasanın 38. maddesinde düzenlenen hiç kimsenin yalnız sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesi sebebiyle özgürlüğünden alıkonamayacağına ilişkin hükmüne aykırı olduğu yönündeki eleştiriler ve suçun hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılmasına rağmen caydırıcı olmaması ve piyasadaki karşılıksız çek miktarının artması sebepleri yeni bir kanunun hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu suretle 14.12.2009 tarihli 5941 sayılı "Çek Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla karşılıksızlık çek keşide edilmesine yönelik eylem suç olarak tanımlanmak suretiyle suça ilişkin adli para cezası ile çek düzenleme ve çek hesabı açma hususunda güvenlik tedbiri öngörülmüş iken anılan yasada 31.01.2012 tarihli 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik uyarınca eylem suç olmaktan çıkartılmış ve kabahat olarak düzenlenmiştir.

Çek kullanımı ve yaptırımı özel kanunlarla düzenleme altına alınmış olmasına rağmen gerek kambiyo senetleri altında düzenlemeye tabi tutulan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununda gerek bu hususta yapılan tüm eleştirilere rağmen 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 13.01.2011 kabul tarihli 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanununda gerek mülga 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunmasına Dair Kanunda gerekse 5941 sayılı Çek Kanunu ile bu kanunda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikte, çekin tanımına yer verilmemiş, mülga 6762 sayılı TTK' da, 6102 sayılı TTK'da ve 3167 sayılı yasa ile 5941 sayılı yasada çekin unsurlarının sayılmasıyla yetinilmiştir.

Doktrinde, yasalarda düzenleme altına alınan çekin unsurlarına ilişkin belirlemeler ışığında çeşitli çek tanımlarına yer verilmiştir. Örneğin, Poroy ve Tekinalp'e göre çek, kanunda öngörülmüş sıkı şekil şartlarına bağlı olarak keşide edilmiş, para ödeme amacına özgülenmiş, yazılı ve soyut bir havale olarak tanımlanmıştır[6]. Arslan ve Kayançiçek'e göre ise çek, bankalar tarafından basılan veya bastırılan ve hesap sahibinin, muhatap bankadaki hesabından dilediği kimselere ödeme yapılmasını temin ettiği bir kambiyo senedi[7] olarak tanımlanmıştır.

[6] Reha Poroy, Ünal Tekinalp, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 19. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s.253.
[7] Çetin Arslan, Murat Kayançiçek, s. 1.

Yargıtay ise çeki, Türk Ticaret Kanununa göre kıymetli evrak mahiyetinde bir kambiyo senedi ve hukuki niteliği itibariyle havale olarak tanımlamaktadır[8].

II. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

1. Genel Olarak

Çek, Türk Ticaret Kanununda kıymetli evrak başlığı altında düzenlenen bir kambiyo senedidir. Çek, kayıtsız şartsız muayyen bedelin ödenmesini içerir havale hükmündedir. Çek, bir kredi aracı değil bir ödeme aracıdır. Bundan dolayı çek görüldüğünde ödenir. Yerleşik Yargıtay uygulamaları da bu yönde ortaya çıkmıştır[9].

Çekte vade yoktur. Ancak uygulamada ileri düzenleme tarihli çekler keşide edilmek suretiyle çek bir kredi aracı olarak kullanılmak istenmektedir. Çalışmamızda yeni çek kanunu kapsamında çekte vade hususunu da ayrıca ele alacağız.

2. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği

Kıymetli evrak, TTK'nın 645. ve 646. maddelerinde düzenlenmiştir. TTK'nın, 645. maddesinin 1. fıkrasında kıymetli evrakın içerdiği hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülemeyip, başkalarına da devredilemeyeceği belirtilmiştir. TTK'nın 646. maddesinin 1. fıkrasında ise; kıymetli evrak borçlusunun ancak senedin teslimi karşısında ödeme ile yükümlü olduğu ve 2. fıkrada da hile veya ağır kusuru olmaksızın borçlunun vade geldiğinde senet niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılan kişiye ödemede bulunmakla borcundan kurtulacağı hüküm altına alınmıştır.

Çekin, kıymetli evrak niteliğinde olması sebebiyle nama, emre ve hamiline düzenlenmesi mümkündür. Yasal düzenleme uyarınca çekin muhatap tarafından ödenmesi hak sahibi tarafından ibrazına bağlıdır ve senetteki hakkın devri için zilyetliğin devri şarttır.

---

[8] Bkz. Y. İ. B. B. G. K . 14.12.1992 1992/1–5 E. K. (RG. 06.05.1993, Sayı 21573)

[9] Yargıtay 10. Ceza Dairesi 27.09.2004 tarih ve 2004/8622 E. 2004/9181 K. sayılı kararında"Çek, görüldüğünde ödenen ve bono ve poliçe gibi bir kredi aracı olmayıp, ödeme aracı olan bir kambiyo senedi olması nedeniyle, mücerret bir alacağı ihtiva etmekte; yani, asıl borç ilişkisinden bağımsız bir varlığa sahip bulunmaktadır. Bu nedenle, keşideci ile lehdar arasındaki iç ilişki, çekin hukuki varlık ve niteliğini etkilemez."şeklinde karar vermiştir. (**Bkz, Açıklamalı Kanun İçtihat Programı)**

3. Çekin Kambiyo Senedi Olma Niteliği

Kambiyo işlemleri, paranın yerine kullanılan senetlerin alım satımına veya senetlerin bir elden başka bir ele geçirilmesine yönelik işlemlerdir[10]. Türk hukukunda kambiyo senetleri aynı zamanda ticari senetler olarak da adlandırılmaktadır. Türk Ticaret Kanununda kambiyo senetleri poliçe, bono ve çek olarak düzenlenmiştir. Kambiyo senedi vasfı taşıması sebebiyle çek, temel borç ilişkisinden mücerrettir ve kanunda sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur. Ayrıca çekin üzerindeki her bir imzanın birbirinden bağımsız olması sebebiyle senette imzası bulunan bir kişinin borçlanma ehliyetinin olmaması, diğer imzaların geçerliliğini etkilemeyecektir.

4. Çekin Emre Yazılı Senet Niteliği

Kambiyo senedi olan poliçe ve bono gibi çek de, kanunen emre yazılı senet olarak kabul edilmiştir. Bu suretle çekin devri TTK'nın 788. maddesinin 1. fıkrası uyarınca ciro ve zilyetliğin geçirilmesi ile yani teslim yolu ile yapılır.

Çekin üzerine "emre yazılı değildir" kaydı konularak belirli bir kimse lehine ödenmesi şartı konulan çek TTK'nın 788. maddesinin 2. fıkrası uyarınca ancak alacağın temliki yoluyla devredilebilir. Hamiline yazılı çekin devrinde ise ciroya gerek yoktur. Senetteki hak teslim yoluyla devredilebilir.

5. Çekin Havale Niteliği

TTK'nın 780. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde çek için, "Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi içerir." tanımı yapılmıştır. Bu kapsamda çekin hukuki niteliği itibari ile havale olduğunu söylemek mümkündür.

[10] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 104.

Havale işlemiyle, düzenleyen ile muhatap banka arasında gerçekleşen ve banka ile düzenleyen arasında hüküm doğuran bir çek anlaşması yapılır; bu çek anlaşması ile düzenleyen lehtara olan borcunu ödeme işini muhatap bankaya havale eder. Düzenleyen bununla bankaya, lehtara ödemede bulunma yetkisi verirken; lehtara da, ödemeyi talep yetkisini vermektedir[11].

6. Çekin Ödeme Aracı Niteliği

Çek, poliçe ve bononun aksine bir ödeme aracıdır diğer bir ifadeyle çek para yerine geçer. Keşideci, lehdar ile arasındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan borcunu nakit para yerine çek ile ödemektedir. Bu suretle çekte vade olmaz, çek görüldüğünde ödenir. Bu sebeple çek, bono ve poliçeden farklı olarak kredi fonksiyonuna sahip değildir. Nitekim Yargıtay'da çekin borç ikrarını kapsayan bir senet değil, bir ödeme vasıtası olduğunu, ödemenin borcu itfa amacıyla olabileceği gibi ödünç verme amacı ile de yapılabileceğini belirtmiştir[12].

III. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI

1. Genel Olarak

Bir belgenin çek olarak kabul edilebilmesi için, TTK'nın 780 ve 781. maddelerinde belirlenen çekin unsurlarına yönelik şekil şartlarını taşıması gerekir. 6102 sayılı yeni TTK'daki çekin şartlarına ilişkin düzenleme, mülga 6762 sayılı TTK'nın ilgili hükümleri ile aynı hususları içermektedir. Mülga 6762 sayılı TTK'nın 692. maddesinin 1. fıkrasının 3. bendinde yer alan ödeyecek kimsenin "muhatabın" ad ve soyadı ibaresi yerine, 6102 sayılı TTK'nın 780. maddesinin 1. fıkrasının 3. bendinde ödeyecek kimsenin "muhatabın" ticaret ünvanını ibaresi getirilmiştir. Çeki ödeyecek kimsenin yani muhatabın banka olması karşısında yeni TTK ile mülga TTK hükümleri arasında çekin unsurları açısından farklılık bulunmadığı açıktır.

Türk Ticaret Kanununda belirtilen hükümler dışında 5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinin 7. fıkrasında da çekin geçerlilik şartlarına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

[11] Tamer Bozkurt, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 6. Baskı, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2012, s. 191.
[12] Y. 3. H. D. 22.05.2007, 2007/8277-8431E. K. (Bkz, A. K. İ. P)

Bu düzenlemeler ışığında her iki yasanın ilgili hükümleri ayrı ayrı ele alınarak, çekin geçerlilik şartları açıklanacak ve hukuki olarak hangi eksikliklerin varlığı durumunda çekin geçersiz kabul edileceği belirtilecektir.

2. Türk Ticaret Kanununda Belirtilen Şekil Şartları

A. Çek Kelimesi

Senet, Türkçe yazılmış ise "çek"kelimesini ve başka dilde yazılmış ise, o dilde çek karşılığı olarak kullanılan kelimeyi ihtiva etmelidir[13].

Çekte, birden fazla yabancı dil kullanılmışsa, havaleyi belirten"ödeyiniz"ibaresinin yazıldığı dildeki "çek" karşılığı kelimenin kullanılması zorunludur[14].

Senet başlığında veya senet metninde "çek"kelimesi bulunmazsa, TTK'nın 780. maddesinin 1. fıkrasının a bendindeki açık hüküm uyarınca bu senet çek niteliğinde değildir. Bu gibi senetler adi havale olarak kabul edilir[15].

B. Belirli Bir Bedelin Ödenmesi İçin Kayıtsız ve Şartsız Havale

TTK'nın 780. maddesinin 2. fıkrası uyarınca çek, belirli bir meblağın kayıtsız şartsız havalesini içermelidir. Bu kural kambiyo senetlerinin illetten mücerret (alt ilişkiden soyut) olması zorunluluğunun bir sonucudur[16]. Örneğin, senet metnine "bu çek karşılığında malın zamanında teslim edilmesi şartıyla 5.000,00 TL ödeyiniz" şeklinde çekin ödenmesinin başka bir edimin yerine getirilmesine yönelik şartın yazılması mümkün değildir. Böyle bir şartın yazılması çeki geçersiz kılar.

Çek düzenlenmesi suretiyle havale edilen bedelin de senedin üzerinde yer alması ve belirli olması zorunludur. Çekteki bedel de diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi ancak belirli bir miktar para olarak belirlenmelidir[17]. Çekte belirtilen meblağ rakamla da yazı ile yazılabilir; ancak meblağlar arasında fark görülmesi durumunda yazı ile yazılan

---

[13] Reha Poroy, Ünal Tekinalp, s. 257.
[14] Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya, **Kıymetli Evrak Hukuku,** 7. Baskı, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2013, s. 237.
[15] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, s. 246.
[16] Ahmet Battal, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara 2005, s. 75.
[17] Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya, s. 237.

meblağ geçerli kabul edilir. TTK'nın 676. maddesinin 2. fıkrasında ise senette birden fazla meblağın yer alması durumunda miktarı düşük olana itibar edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

TTK'nın 786. maddesinin 1. fıkrası uyarınca çek görüldüğünde ödenmesi gereken bir kıymetli evrak olduğundan çeke faiz şartı konulmuş ise bu durum çekin hukuken geçerliliğini etkilemez faiz şartı yazılmamış sayılır. Çekler kredi aracı olmayıp ödeme aracı olduklarından ve kısa ibraz sürelerine tabi olduklarından faiz şartı kabul edilmemiştir.

Çekte faiz şartının yazılmaması anaparaya işletilecek sözleşme faizine ilişkindir. Çekte temerrüt faizinin başlangıcı ibraz tarihinden itibaren hesaplanmalıdır. Çekte uygulanacak temerrüt faizi keşideci ile hamil arasında serbestçe tayin edilebilir. Çek, TTK'da düzenlendiğinden çekle ilgili uyuşmazlıklar ticari iş sayılır ve bu halde avans faizi talep edilebilir[18]. Nitekim Çek Kanununun 6. maddesinin 1. fıkrasında da karşılıksız çıkan çek bedelinin çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı kanuna göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplancak faizi ile birlikte tamamen ödenmesi halinde çek düzenleme ve çek hesabı açama yasağının kaldırılacağı belirtilerek hakkında idari yaptırım kararı verilen kişinin bu yasaklamadan kurtulması için avans faizi ödemesi gerektiği belirtilmiştir.

C. Muhatabın Ticaret Ünvanı

TTK'nın 782. maddesinin 3. fıkrasında çek üzerinde, muhatabın yani, ödeyecek kimsenin belirtilmesi gerektiği hükmü yer almaktadır. TTK'nın 782. maddesinin 1. fıkrasına göre, Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir. Banka tabirinden ne anlaşılması gerektiği TTK'nın 815. maddesinde Bankacılık Kanununa tabi olan kuruluşlar olarak ifade edilmiştir. Buna göre, 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. maddesinde bankanın; mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olduğu belirtilmiştir.

Bankalar Kanununun verdiği yetkiyle Bakanlar Kurulunca özel finans kurumlarına çekte muhatap olabilme yetkisi verilebilir[19]. TTK'nın 782. maddesinin 2.

[18]Mahmut Bilgen, **5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli**, 26 Mart 2010, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara 2010, s. 27.
[19] Fırat Öztan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 237.

fıkrası uyarınca diğer bir kişi yani banka veya özel finans kurumundan farklı bir müessese veya gerçek kişi üzerine düzenlenen çek, yalnız havale hükmündedir ve "çek" sayılmaz.

D. Ödeme Yeri

Çekte ibraz süresinin belirlenmesi açısından ödeme yerinin gösterilmesi gerekir. Bu unsur çekin zorunlu unsuru olmayıp tamamlanabilir, yani alternatifli unsurudur. Zira TTK'nın 781. maddesinin 2. fıkrasında bu durum düzenlenmiş, çekte ödeme yerinin açıkça gösterilmemesi durumunda muhatabın ticaret ünvanının yanında gösterilen yerin böyle bir yer de gösterilmemişse muhatabın merkezinin bulunduğu yerin ödeme yeri olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Çekte muhatabın ticaret ünvanının yanında birden fazla yer gösterilmişse ödeme yerinin ilk gösterilen yer kabul edileceği ifade edilmiştir.

E. Düzenleme Tarihi ve Yeri

Türk Ticaret Kanununun 780. maddesinin 1. fıkrasının e bendi uyarınca çekin düzenleme günü ve yerinin gösterilmesi çekin zorunlu unsurlarındandır. Zira çekten dolayı keşidecinin sorumluluğu ancak yasada öngörülen ibraz süresi ile sınırlıdır. Bu haliyle çekin süresinde ibraz edilip edilmediğinin tespiti düzenleme yeri ve tarihinin gösterilmesine bağlıdır. Çek üzerinde düzenleme tarihi yoksa belge çek niteliğini kazanamaz. Zira çekteki ibraz süresi keşide tarihine göre belirlenecektir.

Çekte keşide tarihinin bulunması zorunlu olmakla beraber, bu tarihin gerçek keşide tarihi olması gerekli değildir[20]. Uygulamada da sıklıkla karşılaşıldığı üzere keşide tarihinin ileri bir tarih olarak gösterilmesi mümkündür.

Yargıtay önceki kararlarında 30 Şubat tarihini imkansız bir tarih kabul ederek, bu tarihi taşıyan çekin çek niteliğinde olmadığına ve eylemin dolandırıcılık suçunu teşkil edip etmediğinin araştırılması gerektiğine hükmetmişken[21]daha sonraki bir kara-

[20] Eriş Gönen, **Açıklamalı İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004, s. 29.
[21] Y. 10. C. D. 5.6.1995, 1995/ 4457–5179 E. K, nakil Gönen, s.57.

rında Şubat ayı da dahil olmak üzere 31 gün olmayan aylar açısından senet üzerinde yazılı bulunan fakat takvimde bulunmayan düzenleme gününü, ilgili ayın son günü olarak kabul etmiş ve senedi geçerli saymıştır[22]. Keşide tarihi yönünden önemli olan belli ve mümkün bir tarihin gün, ay ve yıl olarak gösterilmesidir. Yoksa bu tarihin gerçeğe uygun olması aranmaz[23]. Örneğin, mümkün olmayan yani takvimdeki hiçbir ayda bulunmayan bu sebeple imkansız tarih olarak kabul edilmesi gereken 32.01.2012 veya 32.04.2012 gibi tarihleri taşıyan senetleri geçerli saymak olanaksızdır. Zira belirtilen tarihler takvim yılında hiçbir ayda bulunmayan tarihlerdir.

Birden fazla ve birbirinden farklı şekilde tarihlerin bulunması halinde, senet yine çek olma vasfını kaybeder[24].

Türk Ticaret Kanununun 780. maddesinin 1. fıkrasının e bendinde çekte düzenleme yerinin bulunması gerektiği belirtilmiştir Ancak bu unsur çekte ödeme yeri bulunmasına yönelik anlatım kısmında da ifade ettiğimiz üzere alternatifli unsurdur. Zira TTK'nın 781. maddesinin 3. fıkrası gereği düzenleme yerinin çekte gösterilmemiş olması halinde çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır. Çeki düzenleyenin adı yanında bir yer gösterilmemiş ise senet artık çek sayılamaz. Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında da keşide yeri gösterilmemiş çekin havale hükmünde olacağı belirtilmiştir[25].

---

[22] Y. 12. Hukuk Dairesi 05.11.2001, 2001/16461 E, 2001/17872 K sayılı kararında "Takip dayanağı 31.02.2001 tarihli çeke yönelik temyiz isteminin incelenmesinde ise; Keşide tarihinin 31.02.2001 olarak yazılmış olması halinde, bu durumun belgenin çek olma özelliğini ortadan kaldıracağını kabul etmek aşırı bir şekilcilik olup, hakkın zayiine neden olacağı cihetle, Dairemizce oluşturulan içtihatlar doğrultusunda çek vasfına etkili değildir. Her ne kadar şubat ayının 31. günü sözkonusu olamaz ise de, keşide tarihinin bu şekilde gösterildiği çeklerde dahi bunun somut olayda izlendiği gibi birbirini takip eden tarihlerde düzenlenen çeklerde müteakip ayın aynı günü yazılarak anılan hatanın maddi yanılgıdan kaynaklandığının ve bu eksikliğin çekin niteliğini etkilemediğini ve şubat ayının son gününde keşide edilmiş sayılacağının kabulü gerekir. O halde, sözü edilen çek yönünden de bu gerekçeyle süresinde ibraz edilmediğine ilişkin şikayet değerlendirilmeden evrak üzerinde itirazın kabulü doğru değildir. Alacaklı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile merci kararının yukarıda yazılı nedenlerle İİK.366. ve HUMK.428. maddeleri uyarınca (BOZULMASINA)" karar vermiştir. (Bkz, A. K. İ. P)

[23] Fırat Öztan, s.85.

[24] Fırat Öztan, s.238.

[25] Y. 12. H. D 18.06.2002, 2002/11873 E. 2002/13006 K. sayılı kararında takip dayanağı çekte keşide yeri "A. Ova" olarak yazılmış olup belirgin bir yeri göstermediğinden keşide yeri unsuru bulunmamaktadır. Çek niteliğini taşımayan bu belge adi havale hükmünde olup İİK'nın 68. maddesinde yazılı belge niteliğinde değildir. Bu nedenle mercice alacaklının itirazın kaldırılması talebinin reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde kabulü isabetsizdir. Borçlu vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile merci kararının yukarıda yazılı nedenlerle İİK.366. ve HUMK.428. maddeleri uyarınca (BOZULMASINA),karar vermiştir. (Bkz, A.K.İ.P)

Keşide yeri hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anlaşılabilir olmalıdır. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu bu hususta vermiş olduğu kararında çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılamayacağına bu haliyle G.Antep, Ş.Urfa gibi kısaltmaların neyi ifade ettiklerinin kolaylıkla anlaşılabilmesi sebebiyle çekin çek olma niteliğini koruduğuna hükmetmiştir[26]. Yargıtay keşide yeri Z.dağ olarak yazılmış, kısaltılmış bu biçimde yazılan keşide yerinin ise neyi ifade ettiği duraksamaya yer vermeden anlaşılabilir nitelikte olmadığından çekin çek vasfını taşımaması sebebiyle takibin iptaline karar verilmesi yönünde karar vermiştir[27].

Doktrinde Malkoç ise, İçtihadı Birleştirme Kararına dayansa bile isimleri tam olarak yazma zorunluluğunun uyuşmazlıkları çok azaltacağını yeni bir düzenleme ile yerin tam olarak yazılmasının sağlanmasının daha isabetli olacağını, Yargıtayı böyle kazüistik metodu uygulamaya yönelten, her an hataya düşebilecek bir uygulamadan alıkoymanın gerekli olduğunu ifade etmiştir[28].

F. Düzenleyenin İmzası

Türk Ticaret Kanununun 780. maddesinin 1. fıkrasının f bendi uyarınca çek üzerinde düzenleyenin imzası bulunmalıdır. TTK'nın 818. maddesinde çekler hakkında poliçeye dair hükümlerin uygulanacağı haller arasında imzaya dair hususların da yer aldığı belirtilmiştir. Bu madde de poliçe hükümlerine yönelik yapılan atıf uyarınca TTK'nın 756. maddesinin 1. fıkrası gereği çekteki imzanın el yazısı ile atılması zorunludur.

İmza yerine parmak izi geçerli olmaz ve mühür de kullanılamaz, imza aletle atılamaz, basılı imzanın kabul edilmesi mümkün değildir[29]. Nitekim Yargıtay da parmak izi alınarak düzenlenen çekin geçersiz olduğunu; ancak parmak izinin yanında

[26] Y. İ. B. G. K. 14.12.1992, 1992/1-5 E. K. (Bkz, A. K. İ. P)
[27] Y. 12. H. D 06.04.2004, 2004/4238-8282E. K. (Bkz, A. K. İ. P
[28] İsmail Malkoç, **5941 sayılı Çek Kanunu**, Malkoç Kitapevi, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 84.
[29] Reha Poroy, Ünal Tekinalp, s. 260.

ayrıca imza ya da parafa benzeyen işaret varsa bu işaretin imza olup olmadığının araştırılması gerektiği yönünde karar vermiştir[30].

TTK'nın güvenli elektronik imza başlıklı 1526. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereği poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenmesi ve bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemlerin güvenli elektronik imza ile yapılması mümkün değildir. Her ne kadar 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasında güvenli elektronik imzanın, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğuracağı belirtilmiş ise de, Türk Ticaret Kanununda belirtilen özel düzenleme karşısında bu hükmün uygulanma kabiliyeti yoktur.

Çeki, çek hesabı sahibinin imzalaması asıldır. 5941 sayılı Kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasındaki düzenlemeye göre, çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki sorumluluk ile idari yaptırım sorumluluğu çek hesabı sahibine aittir. Bu düzenlemeye rağmen gerçek kişinin kambiyo senedi düzenleme konusunda bir başkasına vekaletname ile özel yetki vermesi durumunda çek kanuni unsurları taşıyorsa geçerli bir çek olarak işlem görecektir; ancak bu çekten dolayı hukuki sorumluluk ile idari yaptırım sorumluluğu vekalet veren hesap sahibi gerçek kişiye ait olacaktır.

Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişi adına Türk Medeni Kanununun 48. maddesi ve Türk Ticaret Kanununun 125. maddeleri gereğince çek düzenlenebilmesi mümkündür[31].

5941 sayılı yasanın 2. maddesinin 8. fıkrasında tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadının düzenlenen çek üzerine açıkça yazılacağı belirtilmiş ve çekin karşılıksız çıkması halinde çek hesabı sahibi tüzel kişi hakkında da idari yaptırıma gidilmesi hükme bağlanmıştır.

---

[30] Y. 12. H. D. 21.05.1992, 14288E. /7024K. (Bkz, A. K .İ. P)

[31] TMK Madde 48) Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler. TTK Madde 125)1 Ticaret şirketleri tüzel kişiliği haizdir. (2) Ticaret şirketleri, Türk Medenî Kanununun 48 inci maddesi çerçevesinde bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilirler. Bu hususiaki kanuni istisnalar saklıdır.

3. 5941 Sayılı Yasada Belirtilen Şekil Şartları

A. Çek Hesabının Numarası

5941 sayılı Çek Kanununda çek defterlerinin sadece bankalar tarafından bastırılacağı belirtilmiştir. Bu hükmün gereği olarak, 19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine göre "banka" sıfatını taşıyan tüzel kişiliklerin dışında hiçbir gerçek ve tüzel kişinin çek defteri bastıramayacağı ifade edilmiştir[32].

5941 sayılı yasanın 2. maddesinin 7. fıkrasının a bendi uyarınca bankalar çek defterinin her bir yaprağına çek hesabının numarasını yazmakla yükümlüdür.

B. Çek Hesabının Bulunduğu Banka Şubesinin Adı

5941 sayılı yasanın 2. maddesinin 7. fıkrasının b bendinde düzenlenen her bir çek yaprağına çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adının yazılması gerektiği belirtilmiştir.

C. Çek Hesabı Sahibi Gerçek Kişinin Adı ve Soyadı, Tüzel Kişinin Adı

5941 sayılı yasanın 2. maddesinin 7. fıkrasının c bendinde bankaların çek yapraklarına gerçek kişinin adı ve soyadı ile tüzel kişinin adını da eklemek zorunda oldukları belirtilmiştir. Bu hükümle, 3167 sayılı yasa döneminde bir tüzel kişi adına çek düzenleyen gerçek kişinin kimliğinin çek yaprağından tam olarak anlaşılamaması sebebiyle çek düzenleyen tüzel kişinin çeki sahiplenmemesinden ötürü çekin karşılıksız çıkması halinde yaptırım yoluna gidilememesinin önüne geçilmek istendiği söylenebilinir.

Tüzel kişi adına çeki düzenleyen kişinin adı ve soyadının çek yaprağı üzerine matbu olarak, kaşe basılmak suretiyle veya el yazısı ile yazılması mümkündür[33].

[32] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 33.
[33] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 35.

D. Çek Hesabı Sahibi Gerçek veya Tüzel Kişinin Vergi Kimlik Numarası

5941 sayılı yasanın 2. maddesinin 7. fıkrasının ç bendi ile bankalara, çek yapraklarına çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarasının yazılması yükümlülüğü yüklenmiştir.

3167 sayılı yasada 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce çek yaprağında vergi kimlik numarasının bulunmaması çekin geçerliliğine etki etmezken, 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten sonra 3167 sayılı yasanın 3. maddesinin 2. fıkrası uyarınca çek yaprağında vergi kimlik numarasının bulunmamasının çeki geçersiz kılacağı yasal düzenleme altına alınmıştır. Bu haliyle 3167 sayılı yasada 4814 sayılı ile yapılan değişiklik sonrasında çek yaprağı üzerine vergi kimlik numarasının bulunmasının TTK'daki şekil şartları ile birlikte zorunlu unsur olarak aranacağını söylemek mümkündür. Nitekim uygulamada, Yargıtay İçtihatları da bu yönde olmuştur[34].

5941 sayılı Kanunun 2. maddesinin 9. fıkrasında yer alan, Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğine yönelik hüküm karşısında, yeni Çek Kanununda, çek yaprağında vergi kimlik numarasının bulunmasının çekin zorunlu unsuru olmaktan çıkarıldığını söylemek mümkündür.

Burada yeni Çek Kanunu yürürlüğe girmeden önce düzenlenen çeklerde vergi kimlik numarasının aranıp aranmayacağı sorusu akla gelebilir. Yeni Çek Kanununun geçici 1. maddesinin 3. fıkrası uyarınca yeni çek kanununun yürürlüğe girmesinden

[34] Y. 10. C. D. 04.12.2007 tarihli 2006/5136E. 2007/14315K. Sayılı kararında "3167 sayılı Kanun'un 4814 sayılı Kanunla değişik 3. maddesinin 2. fıkrası ile 5. maddesinin l ve 2. fıkralarına, ayrıca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca hazırlanarak 09.04.2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2003/1 sayılı Tebliğin geçici 2. maddesine göre; 4814 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 08.03.2003 tarihinden önce veya sözü edilen Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonu olan 31.07.2003 tarihine kadar düzenlenmiş çeklere vergi kimlik numarasının yazılmamış olmasının "çekin geçerliliğini etkilemeyeceği", 31.07.2003 tarihinden sonra düzenlenen çeklere vergi kimlik numarasının yazılmamış olması durumunda ise "çekin geçerli olmayacağı" kabul edildiğinden; keşide tarihi 15.11.2003 olan ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çekin, belirtilen dönemde ileri tarihli olarak düzenlenip düzenlenmediği ve muhatap banka tarafından sanık şirketin elindeki çek defterinin yenisi ile değiştirilip değiştirilmediği araştırılarak, sonucuna göre sanıkların hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken, eksik soruşturma ile yazılı şekilde karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir, "demiştir. (Bkz, A.K.İ.P)

önce düzenlenen çeklerle ilgili olarak 3167 sayılı kanun hükümleri uygulanmaya devam edecektir. Ancak 5337 sayılı TCK'nın 7. maddesi hükmü istisnadır[35].

E. Çekin Basıldığı Tarih

5941 sayılı Çek Kanununda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında Çek Kanununun 2. maddesinin 7. fıkrasının d bendi uyarınca bankalara çek yapraklarına çekin basıldığı tarihi de belirtmeleri yükümlülüğü getirilmiştir. Bunun nedeni Çek Kanununa 6273 sayılı yasa ile eklenen 3. maddenin 9. fıkrası hükmü gereği çekin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde muhatap bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu miktara ilişkin olarak sorumluluğunun ortadan kalkmasından kaynaklanmaktadır.

Çekin unsurlarına yönelik yapılan bu belirlemeler ışığında 5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinin 9. fıkrasındaki hüküm gereği Türk Ticaret Kanununda belirtilen çekin unsurlarının çekin geçerlilik şartı olduğunu, Çek Kanununda belirtilen unsurların ihtiyari nitelikte olduğunu ve bu nedenle çek kanununda yer alan eksikliklerin çekin çek vasfını ortadan kaldırmayacağını söylemek mümkündür.

IV. ÇEK TÜRLERİ VE BU TÜRLERE AYKIRILIK HALİNDE UYGULANACAK YAPTIRIMLAR

1. Genel Olarak

5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinin 6. fıkrasında tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çeklerin, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılacağı ve hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesaplarının açılacağı belirtilmiştir. Ayrıca hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması ve çek yapraklarının üzerinde "hamiline" ibaresinin matbu olarak yer alması gerektiği ifade edilmiştir.

[35] Nazif Kaçak, **Yeni Çek Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 78.

5941 sayılı Çek Kanununa 31.01.2012 tarihli 6273 sayılı yasanın 6. maddesi ile eklenen geçici 3. maddenin 1. fıkrası uyarınca bankalara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca ilgili maddenin yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde Çek Kanununun 2. maddesine göre yayımlanacak tebliğde belirlenen esaslara uygun olarak yeni çek defterleri bastırma zorunluluğu getirilmiştir. Maddenin 2. fıkrasında ise bankaların 31.12.2012 tarihine kadar müşterilerine yeni çek defterlerini vermeleri ve ellerindeki eski çek defterlerini imha etmeleri gerektiği; ancak ilgili maddenin 3. fıkrası uyarınca maddenin yayımı tarihinden önce yürürlükte bulunan hükümleri ile mülga 3167 sayılı Kanun hükümleri gereğince düzenlenmiş olan eski çeklerin hukuki geçerliliğinin devam edeceği belirtilmiştir.

Tacir olan kişi ile tacir olmayan kişinin düzenleyeceği çeklerin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Kişinin bir ticari ilişki çerçevesinde ve tacir sıfatıyla düzenleyeceği çekin münhasıran tacir kişiye özgü çek olması gerekir. Tasarının amacıyla ilgili olarak belirtildiği gibi bu suretle kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunulacaktır. Tacir olmayan kişinin kendi adına tacir çeki düzenleyememesi; keza tacir kişinin de iştigal ettiği ticari faaliyet dışında bulunduğu ticari ilişkiler bağlamında tacir çeki düzenleyememesini sağlanması amaçlanmıştır. Tasarıya göre, hamiline düzenlenecek olan çekler de, diğer çek defterlerinden açıkça ayırt edilebilecek şekilde basılırlar. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı bir çek hesabı açılır. Bu suretle de kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunulacaktır[36].

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının 2010/2 sayılı tebliği uyarınca tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çeklerin ilk bakışta ayırt edilmesini sağlamak için çeklerin farklı renklerde düzenlenmesi öngörülmüştür.

[36] 5941 sayılı Çek Kanunu 2. madde gerekçesinden

2. Tacir Çeki

Türk Ticaret Kanununda tacir çeki olarak adlandırılacak bir kavrama yer verilmemiş, bu kavram 5941 sayılı Çek Kanunu ile tanınmıştır. Tacir çekini, gerçek kişi ve tüzel kişi tacir ile esnaf ve sanatkar odasına kayıtlı esnaf veya sanatkarlar düzenleyebilirler.

TTK'nın 12. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir. TTK'nın 16. maddesinin 1. fıkrasında ise ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşların da tacir sayılacağı belirtilmiştir. TTK'nın 16. maddesinin 2. fıkrasında da kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların istisna tutulduğu hüküm altına alınmıştır. Bu sebeple, bir kollektif, komandit, anonim ve limited şirket veya bir kooperatif tüzel kişiliği adına ancak "tacir çeki hesabı "açılabilir. Ayrıca amaçlarına varmak için ticari bir işletmeyi işleten dernekler ile özel kanunla kamu tüzel kişileri tarafından kurulmuş bulunan teşekkül ve müesseselerin de, tacir çeki hesabı açtırmaları ve tacir çeki düzenlemeleri gerekecektir[37].

5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinin 11. fıkrasında esnaf ve sanatkar odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında çek kanununun tacirlere ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, tacirlere özgü çek hesabı açtıran ve çek düzenleyen esnaf veya sanatkar odasına kayıtlı olan esnaf ve sanatkarlar, sadece 5941 sayılı Çek Kanununun tacirlere ilişkin hükümlerine tabi olup, çek düzenleme dışındaki iş veya işlemlerden dolayı tacir sayılmaları mümkün değildir[38]. Madde metninden açık olarak anlaşılacağı üzere, esnaf veya sanatkar odalarına kayıtlı olmayan esnaf ve sanatkarın ise tacir olmayan kişilere ait

[37] Hasan Pulaşlı, **Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 29.
[38] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, s. 328.

çek hesabı açtırabilecekleri ve tacir olmayan çek düzenleyebileceklerini söylemek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 2010/2 sayılı tebliğine göre tacir çeklerinde zemini lacivert (renk kodu: PANTONE 314 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR "ibaresi yer alacaktır.

3. Tacir Olmayan Kişi Çeki

Çek Kanunu uyarınca tacir olmayan kişinin veya tacirin ticari faaliyeti dışında düzenleyeceği çekin, tacir olmayan kişi çeki olması gerekir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 2010/2 sayılı tebliğine göre tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil (renk kodu: PANTONE 384 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR OLMAYAN" ibaresi yer alır.

4. Hamiline Çek

Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanununda açıkça düzenlenen hamiline çekler için 5941 sayılı yasada önemli bir değişiklik öngörülmüş ve hamiline düzenlenecek çeklerin, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılması ve hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesaplarının açılması zorunluluğu getirilmiştir.

Çek Kanununda hamiline düzenlenecek çekler için tacir olan ve olmayan ayrımına gidilmemiştir. Tacir olan veya tacir olmayan kişi bankaya hamiline yazılı çek hesabı açtırıp hamiline yazılı çek defteri kullanabilir.

Hamiline düzenlenecek çekler için ayrı çek hesabı açılmasının nedeni ise kanunun genel gerekçesinde hamiline çekin, vergi denetiminde vergi yönetimine güçlükler çıkarması, bu çekin nakit dolaşımı, işlemler zincirinin yani kayıt dışı işlem sürecinin izlenilmesini imkansız hale getirerek kayıt dışı ekonominin işlemesine

katkı sağlaması ile karapara aklanması ve terörün finansmanına katkı sağlaması sebebiyle bu durumların önüne geçilmek istenmesi olarak açıklanmıştır[39].

A. Hamiline Düzenlenen Tacir Çeki

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 2010/2 sayılı tebliğine göre hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı (renk kodu: PANTONE Warm Red U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte(negatif görüntü) ve büyük harflerle "HAMİLİNE" ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

B. Hamiline Düzenlenen Tacir Olmayan Kişi Çeki

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının 2010/2 sayılı tebliğine göre hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi (renk kodu: PANTONE 168 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte(negatif görüntü) ve büyük harflerle "HAMİLİNE" ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR OLMAYAN HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

5. Çek Türlerine Aykırılık Halinde Uygulanacak Yaptırımlar

5941 sayılı yasanın diğer ceza hükümleri başlıklı 7. maddesinin 1. fıkrasında tacirin ticari işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde, tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenleyen ve düzenleten kişinin *altı aydan iki yıla kadar hapis cezası* ile cezalandırılması öngörülmüştür. Bu madde hükmü ile kanun koyucunun tacirin ticari işletme ile ilgili iş ve işlemlere ilişkin tacir olmayan kişiye özgü çek düzenleyerek kayıt altına alınmayan vergi incelemesi kapsamı dışında kalacak işlem yapmasına engel olunmasının amaçlandığı söylenebilir; ancak yasada gerçek kişi tacirin adi işleri ile ilgili olarak tacir çeki düzenlemesi halinde bu hususun yaptırımı bulunmamaktadır.

[39] Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710) Genel Gerekçeden

5941 sayılı yasanın 7. maddesinin 2. fıkrasında tacir olmayan kişiye tacir kişiye verilmesi gereken çek defteri veren banka görevlisine *elli günden yüzelli güne kadar adli para cezası* verileceği belirtilmiştir.

5941 sayılı yasanın 7. maddesinin 9. fıkrasında ise hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişinin bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, Cumhuriyet savcısı tarafından *üçyüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idari para cezası* ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durumu 5941 sayılı yasa ve TTK açısından ayrı ayrı değerlendirdiğimizde ise; hamiline olmayan bir tacir çekini keşidecinin hamiline düzenlemesi ya da hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlenmesinin çekin Türk Ticaret Kanunu açısından geçerliliğini etkilemeyeceğini söylemek mümkündür. Zira 5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinin 9. fıkrası hükmü uyarınca Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin Çek Kanununda yer alan unsurlara aykırı olmasının çekin geçerliliğine etkili olmayacağını çalışmamızın çekin unsurları başlıklı bölümünde ayrıntılı olarak incelemiştik. Böyle bir çek süresinde ibraz edildiğinde hesapta yeterli karşılık bulunmaması halinde karşılıksızdır işlemine konu olur; ancak bu çeki düzenleyen hakkında Çek Kanununun ilgili hükmü gereği idari para cezasına yönelik yaptırım uygulanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEK DÜZENLENMESİNDE BAZI KAVRAMLAR

I. ÇEK DÜZENLENMESİNDE BAZI KAVRAMLAR

1. İbraz Süreleri ve İleri Düzenleme Tarihli Çek

A. İbraz Süreleri

İbraz, çekin ödenmesi için bankaya sunulmasıdır. Çekin, aranılacak bir alacak olması sebebiyle muhatap bankaya götürülmesi gerekir[40]. İbraz süresi 6102 sayılı TTK'nın 796. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddeye göre çek, düzenlendiği yerde ödenecekse ibraz süresi on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse ibraz süresi bir aydır. Ödeneceği memleketten başka bir memlekette düzenlenen çek, düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Çek Kanununun 3. maddesinin 1. fıkrası uyarınca çekin karşılığı varsa hamil çek hesabının bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine çeki ibraz ettiğinde, hamilin varsa vergi kimlik numarası[41] saptandıktan sonra çek bedeli kendisine ödenecektir; ancak çek hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubede ibraz edilmişse, şubeden karşılığı sorulmak suretiyle ödenecektir.

Çekin muhatap banka dışında bir bankaya sunulması teknik anlamda ibraz değildir. Ancak böyle bir çek takas işlemine alınabilir. Takas işlemi bankaların kendilerine kredi teminatı olarak veya iskonto amacıyla verilmiş, muhatabı başka bankalar olan çeklerinin karşılıkları olup olmadığını karşılıklı olarak araştırmaları ve

[40]Reha Poroy, Ünal Tekinalp, s. 261.
[41]Türk vatandaşları bakımından, vatandaşlık numarası aynı zamanda vergi kimlik numarası olarak işlev görmektedir. (Adalet Komisyonu Raporundan)

hesaben ödemeleri işlemine verilen isimdir[42]. Bankaların birbirine ödeyecekleri çekleri veya benzeri senetleri takas yolu ile karşılaştırmak için bankalar temsilciliklerinin oluşturduğu kurula takas odası denir [43]. TTK'nın 798. maddesinin 2. fıkrası uyarınca çekin bir takas odasına ibrazı ödeme için ibraz yerine geçmektedir. Çek Kanununun 8. maddesinde hesaben ödeme başlığı altında çekin takas odasına ibrazı ve bu hususta Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının yetkileri düzenlenmiştir.

Çekteki ibraz sürelerine ilişkin kurallar, emredici hükümlerdir ve bu nedenle tarafların anlaşmalarıyla değiştirilmeleri mümkün değildir[44]. TTK'nın 796. maddesinin 3. fıkrası gereği ibraz süreleri çekte yazılı olan düzenleme tarihinin ertesi günü başlar. İleri keşide tarihli çeklerde, çekin üzerine yazılı keşide tarihi esas alınır ve bu tür çeklerde ibraz süresi de buna göre hesaplanır.

İbraz süreleri, hak düşürücü sürelerdir. Çekte zaman aşımı süreleri ise ibraz sürelerinin bitimiyle başlar. Çekte zaman aşımı süresi 5941 sayılı yasada yapılan 31.1.2012 tarihli değişiklikle üç yıla çıkarılmıştır. İbraz süresi kaçırılmışsa zaman aşımı süresi de bir anlam ifade etmez. Zira bu halde çek hamilinin kambiyo hukukundan kaynaklanan başvuru hakkı bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay'da süresinde ibraz edilmeyen çeklere dayanılarak, kambiyo hukuku çerçevesinde alacak isteminde bulunulamayacağını ancak temel ilişkiye dayanılarak istemde bulunulabileceğini belirtmiştir[45].

Çekin kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmemesi halinde keşidecinin çekten doğan sorumluluğu ortadan kalkar, hamil müracaat hakkını kaybeder hamil kanuni ibraz süresi geçtikten sonra çeki bankaya ibraz etmiş ve bu çekin karşılığı ödenmemişse çeki

[42]Reha Poroy, Ünal Tekinalp, s. 261.
[43]Abdullah Çetin Oğuzoğlu, Özkan Oğuzoğlu, s. 20.
[44] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, s. 286.
[45] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 07.11.1994 tarih ve 1994/4022 E. 1994/8328 K. Sayılı kararında " Dava konusu çeklerde; davacı, ciro yoluyla hamil; davalı ise keşidecidir. Çekler zamanında bankaya ibraz edilmediğinden gerçekten davacının keşideciye karşı başvurma hakkı düşmüş bulunmaktadır. Bu durum karşısında, davacı çek hamilinin, sadece sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak çeklerin zamanaşımı süresinin dolmasından itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde keşideciye karşı ayrı bir talep ve dava hakkı bulunmaktadır."şeklinde karar vermiştir. (Bkz, A. K. İ. P)

takas odasına tevdi edemez ve protesto çekemez. Ayrıca ibraz süreleri sonunda keşidecinin çekten cayması mümkündür artık bu çekle ilgili İİK' daki kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurulamaz ve çek kambiyo senedi vasfını kaybedip adi havale hükmünü kazanır. Hamil çekten doğan müracaat hakkını yitirdiğinden keşideciye sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre başvurulabilir. Bu çek artık ciro edilemez, alacağın temliki hükümlerine göre devredilebilir.

B. İleri Düzenleme Tarihli Çek

Çekte düzenleme tarihi kural olarak çekin düzenlendiği andaki tarihtir. Bu husus çekin para yerine geçmesi yani ödeme aracı olmasının doğal bir sonucudur; ancak uygulamada çekin kredi aracı olarak kullanılmak istenmesi sebebiyle düzenleme tarihinin düzenlendiği tarihten sonraki tarih olarak yazıldığı görülmektedir.

Türk Ticaret Kanununun 795. maddesinin 1. fıkrasında çekin görüldüğünde ödeneceği ve buna aykırı bir kaydın yazılmamış sayılacağı belirtilmiş; ilgili maddenin 2. fıkrasında ise düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çekin, ibraz günü ödeneceği hüküm altına alınmıştır.

3167 sayılı Kanun döneminde ilgili yasada 28.02.2009 tarihli 5838 sayılı kanunla yapılan değişikliğe kadar çekin üzerine ileri tarih yazılsa bile keşide tarihinden önceki ibraz geçerli kabul ediliyordu. İbraz anında çekin karşılığı varsa ödeniyor; yoksa suç oluşmuş oluyordu. 5838 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında 31.12.2009 tarihine kadar üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ibrazı geçersiz kabul edildi. Yani çekin ileri tarihli bile olsa üzerinde yazılı keşide tarihinde bankaya ibraz edilebileceği esası getirilerek, uygulamada vadenin önü açılmış oldu. Bu halde erken ibraz edilen çekle ilgili banka bilgi vermeyecek, keşide tarihinin beklenmesini isteyecekti. 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanununda ise bu süre 31.12.2011 tarihine kadar uzatıldı. 1.1.2012 tarihi itibariyle ise ibrazla ilgili olarak yeni Çek Kanununun hükümleri devreye girdi. Buna göre üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ibrazı durumunda karşılığı yoksa bu çekle ilgili hukuki takip yapılamayacaktır. Bu dönemde erken ibraz geçerlidir, ancak çekin karşılığı yoksa hukuki takip yapabilmek için keşide tarihini beklemek gerekecektir. Çekte yazılı keşide tarihine göre hesaplanan ibraz süresi içinde de karşılığı yoksa o zaman yaptırım devreye

girer. Erken ibrazda çekin karşılığı varsa çek bedeli ödenecektir. Bu süreç 6273 sayılı yasa nedeniyle 03.02.2012'ye kadar geçerli olabilmiştir. 6273 sayılı yasa ile Çek Kanununda yapılan değişiklik uyarınca 31.12.2017'ye kadar çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazı geçersiz kabul edilmiştir. 1.1.2018 tarihi itibariyle yeni bir değişiklik olmadığı takdirde üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ibrazı durumunda karşılığı yoksa bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamayacaktır. Bu dönemde erken ibraz geçerlidir; ancak çek karşılığı yoksa hukuki takip yapabilmek için keşide tarihini beklemek gerekecektir[46].

Bu belirlemeler ışığında, 5941 sayılı yasa kapsamında, son değişiklikle 31.12.2017'ye kadar kanunun vadeli çeke izin verdiğini söylemek mümkün olacaktır.

Türk Hukukunda vadeli çeke izin veren yasal düzenlemenin çekin ödeme aracı olma niteliğini ortadan kaldırarak çeki kredi aracı haline getirmesi sebebiyle çekin hukuki yapısına aykırı olduğuna ilişkin ve aynı zamanda milletlerarası uygulamaya aykırı olduğuna yönelik eleştiriler de yapılmaktadır. Nitekim Profesör Kalpsüz, "Çeklerde malum vade yoktur, ibraz süresi vardır. Çekin ibraz süresi zarfında ödenmek için ibraz edilmesi ve ödenmesi ve eğer o tarihte karşılığı yoksa karşılıksız çek işlemine tabi tutulması prensibine aykırı olarak yeni çek kanununda ileri tarihli bir çekin bankaya ibrazında karşılığı yoksa hukuki takip yapılamayacağı kabul edilmiştir. Halen bulunduğumuz noktadan itibaren çeki asli bünyesine ve fonksiyonlarına kavuşturmanın esas olması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü çek herşeyden evvel ticari bir enstrümandır, bir tediye vasıtasıdır ve bu husus ön planda tutularak tanzim edilmelidir." demek suretiyle vadeli çeke ilişkin eleştirilerini ortaya koymuştur[47].

2. Lehdar

Çekte bulunması gereken unsurlar arasında lehdar yer almamıştır. Çekte lehdar gösterilebilir; ancak gösterilmemesi bir şekil eksikliği oluşturmaz, bu takdirde çek hamiline yazılı olarak kabul edilir[48].

---

[46] Tamer Bozkurt, s. 190.
[47] İsmail Kırca, **5941 sayılı Çek Kanunu, Konferans**, 22.01.2010, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, konuşmacı Turgut Kalpsüz, Ankara, s. 49.
[48] Reha Poroy, Ünal Tekinalp , s. 265.

3. Çek Hesabı Anlaşması ve Karşılık

Keşideci, çek düzenleyebilmek için muhatap banka ile TTK'nın 783. maddesinin 1. fıkrası uyarınca çek anlaşması yapmalıdır. Bu madde hükmüne göre çek düzenlenebilmesinin ön şartları; bir banka ile çek anlaşmasının yapılmış ve bir çek hesabının açılmış olması, bu çek hesabında bir karşılığın bulunması ve bankanın müşterisine çek vasıtasıyla bu karşılık üzerinde tasarruf edebilme yetkisini vermiş olmasıdır.

TTK'nın 783. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereği düzenleyenin çek hesabında çek bedelinin bir kısmı bulunuyorsa, banka bu miktara karşılık gelen çek bedelini hamiline ödemekle yükümlüdür.

4. Çekte Kabul Yasağı

Çekte keşideci, muhatap ve lehtar olmak üzere üçlü bir havale ilişkisi vardır; ancak TTK'nın 784. maddesinin 1. fıkrası uyarınca muhatap banka, çek hakkında kabul işlemi yapamaz. Bu şekilde muhatabın kambiyo ilişkisine girmesi engellenmek istenmiştir. Bu yasak çekin para yerine geçmesi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının para basma tekeline müdahale edilmemesi gereği ile açıklanmaktadır. Çünkü çek kabul edilirse banka, senet borçlusu haline gelecek ve çek bedelini ödemekle yükümlü olacaktır[49]. Çeke kabul şerhi yazılmış olsa bile bu şerh yazılmamış sayılır ve çekin kambiyo vasfında bir değişiklik oluşmaz.

5. Çekin Devredilmesi

Çek kanunen emre yazılı bir senettir dolayısıyla devri ciro ve teslim yoluyla yapılacaktır; ancak TTK'nın 785. maddesi uyarınca çekin nama, emre ve hamiline yazılabilmeleri mümkündür. Düzenleyenin, çeke ciro ile devredilemez veya emre yazılı değildir kaydı koyması halinde çek nama yazılı hale gelir. Nama yazılı çek yazılı devir beyanı ve teslim suretiyle devredilir. Çekin içeriğinden kimin lehine düzenlendiği anlaşılamıyorsa bu çek hamiline düzenlenmiştir ve teslim yoluyla devredilebilir.

[49] Tamer Bozkurt, s. 199.

5941 sayılı Çek Kanununda ise, hamiline çek düzenlenebilmesi için muhatap bankada hamiline çek hesabı açılması ve bankanın hamiline çek defteri vermesi ve bu çek defterlerinin her bir yaprağında hamiline ibaresinin bulunması şartı getirilmiştir.

Ciro kayıtsız şartsız olmalıdır. Cironun tabi tutulduğu şartlar yazılmamış sayılır. Kısmi ciro batıldır. Çekte muhataba yapılan ciro, çekin bedelinin ödendiğine dair makbuz anlamı taşır.

Çekin emre yazılı türden nama yazılı hale dönüştürülme yetkisi sadece düzenleyene aittir. Cirantalardan birinin çeke ciro ile devredilemez kaydını yazması, çeki nama yazılı hale getirmez sadece bu kaydı yazan cirantanın sorumluluğu çeki bu kayıtla devrettiği kişiyle sınırlanmış olur[50].

6. Çekte Aval

Aval, senet nedeniyle sorumluluk altına giren kişiler lehine verilen bir tür özel kefalettir[51]. Aval veren kişi avalist olarak adlandırılır. Avalist, senet metnine veya ona eklenen alonja aval içindir yazarak imzalar.

Çekte yazılı bedelin ödenmesi, kısmen veya tamamen aval ile teminat altına alınabilir. Bu teminat, muhatap hariç olmak üzere üçüncü bir kişi veya çek üzerinde imzası bulunan bir kişi tarafından da verilebilir. Türk Ticaret Kanununda çekte kabul yasağı öngörüldüğünden muhatabın herhangi bir müracat borçlusu lehine aval vermesi mümkün değildir.

Avalistin sorumluluğu kefaletteki gibi fer'i değil, aval verdiği kişi ile aynı düzeyde ve müteselsildir. Avaliste müracat edildiğinde avalist, aval verdiği kişinin kişisel defilerini hamile karşı ileri süremez; ancak hamile karşı sahip olduğu kendi kişisel defilerini ileri sürebilir[52].

---

[50] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, s. 276.
[51] Mehmet Bahtiyar, **Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları**, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, s. 76.
[52] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, s. 168.

7. Çekte Ödeme

Çek, ibraz kavramında da açıkladığımız üzere ibraz süreleri içerisinde ödenmek üzere muhatap bankaya sunulmalıdır. Çek Kanununun 3. maddesinin 1. fıkrasında karşılığı bulunan çekin hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödeneceği; ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edilmişse, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödeneceği belirtilmiştir.

TTK'nın 780. maddesinin 1. fıkrası uyarınca cirosu kabil bir çeki ödeyecek muhatap, cirolar arasında düzenli bir teselsülün var olup olmadığını incelemekle yükümlüdür; ancak cirantaların imzalarının geçerliliğini araştırmak zorunda değildir. Bu kapsamda muhatap banka senedi kendisine ibraz edenin meşru hamil olup olmadığı hususunda gerekli kimlik araştırmasını yapmakla yükümlü tutulmakla birlikte, senette imzaları bulunan kişilerin imzalarının sahte olup olmadığını ya da bu kişilerin imzaya ehil olup olmadıklarını araştırmak zorunda değildir.

Çek, nakden ödenebileceği gibi hesaben de ödenebilir. Ödeme çizgili çek yoluyla da yapılabilir, Çizgili çek, herhangi birisine ödeme yapılmaması ve güven amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Düzenleyen veya hamil, çekin yüzüne paralel ve eğik iki çizgi çekerek, ödemenin münhasıran bir bankaya veya muhatabın müşterisine yapılmasını sağlayabilir. İki çizgi arasına belirli bir banka yazılmışsa ödeme yalnızca o bankaya veya o banka muhatap ise bankanın müşterisine yapılır[53].

Çekin para yerine geçen bir senet olması ve yüksek meblağlı çeklerin tahsilinin taşıdığı riskler sebebiyle uygulamada hesaben ödeme yolu benimsenmiştir. TTK 805.maddesinin 1.fıkrası uyarınca, çekin düzenleyeni veya hamili çek üzerine hesaba geçirilecektir kaydını yazarak çekin nakden ödenmesini yasaklayabilir. Bu takdirde çek, muhatap tarafından ancak hesaba alacak kaydı, takas, hesap nakli suretiyle kayden ödenebilir ve bu kayıtlar ödeme yerine geçer.

TTK'nın 783. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, çek bedeline ilişkin muhatap bankada kısmi karşılık varsa muhatap bu miktarı ödemekle yükümlüdür.

[53] Mehmet Bahtiyar, s. 143.

Bedeli ödenen çek bankada makbuz olarak alıkonulur. Bu çekin düzenleyene geri verilmesi mümkün değildir[54].

Bir çekin ibrazı ve protestosu, ancak bir iş gününde yapılabilir. TTK'nın 816. maddesinin 2. fıkrasında çeke ilişkin işlemlerde kanunla belirli sürenin son günü, pazara veya diğer bir tatil gününe rastladığı takdirde, bu sürenin onu izleyen ilk iş gününü kapsayacak kadar uzatılacağı ve aradaki tatil günlerinin süre hesabına dahil olduğu belirtilmiştir.

8. Çekten Cayma

Çekten cayma ibraz süresi geçtikten sonra düzenleyenin o çekten rücu etmesidir. Cayma için düzenleyenin herhangi bir gerekçe göstermesine gerek yoktur[55]. Bu işlemle düzenleyen, muhatap bankaya kendisi tarafından keşide edilen çekin ödenmemesi talimatını verir.

Çekin ödeme aracı olması ve tedavülüne ilişkin güvenin zedelenmemesi için Türk Ticaret Kanununun 799. maddesinin 1. fıkrasında çekten caymanın ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edeceği belirtilmiştir. Buna göre ibraz süresi içinde çekten cayma, ibraz süresinin bitimine kadar geçerli olmayacaktır. Bu süre içerisinde çekin muhatap bankaya ibrazı halinde banka çek bedelini hamile ödemekle yükümlüdür aksi halde banka Çek Kanununun 3. maddesinin 7. fıkrası uyarınca çek hamiline karşı her geçen gün binde üç gecikme cezası ödemekle sorumlu olacaktır.

Cayılmış çeki ibraz süresi geçtikten sonra ödeyen muhatap banka, düzenleyene karşı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 112. maddesi hükümlerine göre sorumludur[56]. Buna karşın, TTK'nın 799. maddesinin 2. fıkrası uyarınca ibraz süresinin geçmiş olmasına rağmen düzenleyen çekten caymamışsa, muhatap çek bedelini ödeyip ödememe hususunda serbesttir.

---

[54] Fatih Bilgili, Ertan Demirkapı, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2012, s. 182.
[55] Mehmet Bahtiyar, s. 145.
[56]TBK md.112) Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür.

9. Çekte Zamanaşımı

TTK'nın 814. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereği çekte hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. TTK'nın 814. maddesinin 2. fıkrasında ise çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma haklarının çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacağı belirtilmiştir.

Ödeme aracı olması sebebiyle daha önce çok kısa tutulan ve altı ay olarak belirlenen zamanaşımı süresi, 2012 yılında Çek Kanununda yapılan değişiklik sırasında, karşılıksız çeke ilişkin cezai yaptırımın kaldırılması da dikkate alınarak üç yıla çıkarılmıştır[57].

Hamilin ve çek borçlusunun zamanaşımı hükümlerinden yararlanması çekin süresinde ibraz edilmesine bağlıdır. Aksi halde süresinde ibraz edilmeyen çekten ötürü yasadaki üç yıllık süre uygulanmaz. Üç yıllık zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi çekin fiilen ibraz edildiği tarih değil, ibraz süresinin bitim tarihidir. Örneğin, düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı olan 01.10.2012 tarihli çekin ibraz süresinin bitim tarihi 11.10.2012 mesai saati sonudur, zamanaşımı süresi de bu tarihten itibaren işlemeye başlar. Bu çek 11.10.2015 tarihinde zamanaşımına uğrar. Çekin ibrazının 11.10.2012 tarihinden önce yapılmış olması halinde de zamanaşımı fiili ibraz tarihinden değil ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren işlemeye başlar.

Zamanaşımı borcu ortadan kaldırmaz, sadece defi olarak ileri sürülebilir. Zamanaşımı defi'i ileri sürülmeden yapılan ödemelerin iadesinin istenmesi mümkün değildir[58]. Zamanaşımına uğramış çekler yazılı delil başlangıcı niteliğindedir. Hukuki ilişkinin ispatı için tanık deliline dayanmak mümkündür.

---

[57] Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya, s. 282.
[58] Abdullah Çetin Oğuzoğlu, Özkan Oğuzoğlu, s. 32.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİ

I. ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİ

1. Genel Olarak

Çekin karşılıksız çıkması ve buna ilişkin sorunların aşılması amacıyla ilk olarak 1985 yılında 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Fransız Çek Kanunundan esinlenerek hazırlanmış olan 3167 sayılı yasa ile çekin güvenilir bir ödeme aracı olması ve çek hamillerinin korunması amaçlanmıştı. Bu kanunda çekin karşılıksız çıkması halinde hapis cezası öngörülmekte idi. 3167 sayılı yasada 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında hapis cezasının bu eylemi ilk kez yapanlara değil ikinci kez gerçekleştirenlere uygulanması düzenleme altına alındı.

5941 sayılı Çek Kanununda ise, hapis cezası yerine ilk etapta adli para cezası uygulaması getirildi; ancak adli para cezasının ödenmemesi durumunda 5237 sayılı TCK'nın 52. maddesinin son fıkrasında yer alan ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceğine ilişkin düzenleme ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 106. maddesinde yer alan adli para cezasının ödenmemesi halinde hapse çevrilerek infaz edileceğine ilişkin hükümler uyarınca karşılıksız çıkan çekten ötürü adli para cezasına mahkum edilen kişinin bu cezasının hapis cezasına çevrilerek infaz edileceği gerçeği karşısında hakkında en az çek bedeli kadar adli para cezası ödemeye mahkum edilen sanığın bu cezayı da ödeyemeyeceğinin öngörülmesi pek de zor değildir. Zira kişi karşılıksız bırakmış olduğu çek bedelini ödeyebilecek

durumda olsa zaten kamu davası açılmayacak açılmış olsa bile düşecekti. Ödeme güçlüğü içinde olduğu muhakkak olan keşidecinin müştekiye ödeyemediği çek bedelini ceza mahkemesinde para cezası olarak ödeyebilmesi ise hayatın olağan akışına aykırıdır. Bu aşamada uygulamada karşılıksız çek bedelini ödeyebilecek duruma gelen sanık, çekin karşılıksız kalan bölümünü müştekiye ödemek suretiyle müştekinin şikayetten vazgeçmesini sağlamak isteyecektir ki, aynı çek ile ilgili olarak mükerrer bir ödeme yapmasın. Bahsedilmiş olduğu üzere ödeme güçlüğü içinde olan kişiyi karşılıksız çek keşide etmekten ötürü ceza mahkemesinde adli para cezası ile mahkum etmek soruna çözüm getirmemektedir. Zira bu kişinin adli para cezasını ödeyememesi halinde para cezası hapis cezasına çevrilerek infaz edilecektir.

Karşılıksız çeke ilişkin olarak kanun koyucu, ekonomik suça ekonomik yaptırım ilkesini ve karşılıksız çek suçundan kaynaklanan uyuşmazlıkların ceza adalet sisteminde iş yükünün önemli bölümünü teşkil ettiği gerekçesiyle karşılıksız çeke uygulanan adli para ve onun ödenmemesi halinde hapis cezasına yönelik yaptırım yerine idari nitelikte bir yaptırım uygulanması ilkesini benimsemiştir[59].

A. Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Fiili

Türk Ticaret Kanununda belirtilen unsurları taşıyan çekin, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre, kanuni ibraz süresi içinde ödenmesi için bankaya ibrazında, karşılığının kısmen veya tamamen hesapta bulunmaması halinde oluşan eylem "karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme" fiilidir.

Çeke yönelik karşılıksızdır işlemi, hamilin talebi üzerine yapılır. Hamil talep etmezse yapılamaz.

5941 sayılı Çek Kanununun 3. maddesinin 2. fıkrası uyarınca karşılıksızdır işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır. Bankanın çek hamiline

[59] Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, s. 316.

kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktar Çek Kanununun 3. maddesi uyarınca çek bedeli miktarını aşmamak üzere 1.000,00 TL olarak belirlenmiştir. Bu miktar Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişmeler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenip, Resmi Gazetede yayınlanacaktır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 23.01.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 2013/1 sayılı tebliği uyarınca 25.01.2013 tarihinden itibaren bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu miktar 1.045.00 TL'ye çıkarılmıştır. Örneğin, çek bedeli 2.000 TL ve çek hesabında hiç para yok ise, bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktar yasal düzenleme uyarınca 1.045.00 TL olduğundan, bu miktar düşüldükten sonra geriye kalan 955.00 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi yapılacaktır.

Bankalara TTK'da yer almayan maddi bir yükümlülüğün getirilmesinin amacı bu kurumların çek hesabı açmak ve çek defteri almak isteyen müşterilerine çek defteri verirken daha dikkatli, titiz ve seçici davranmalarını teşvik etmektir. Bir başka ifadeyle bankaların çek hesabı açarken gereken özeni göstermelerinin ve hesap sahibinin ekonomik ve sosyal durumunu gerektiği gibi incelemelerinin sağlanarak, çek hamillerine sınırlı miktarda dahi olsa ödeme güvencesi vermek suretiyle bu kişilerin güveninin korunmak ve çek kullanımının yaygınlaştırılmak istendiği söylenebilir[60].

B. Kabahat Eylemi Olarak Düzenlenme Süreci

Ticari hayattaki gelişmeler çekin kullanımını oldukça arttırmıştır. Zira paranın el değişiminde nakit kullanımının azalması ve nakit taşımanın riskleri göz önüne alındığında çek kullanımı kişileri nakit para taşıma zahmetinden kurtarması sebebiyle de pratikte büyük kolaylık sağlamaktadır. Çek kullanımının yaygınlaşması ise çeke duyulan güvenin artmasıyla mümkün olacaktır. Bu güven ise, piyasaya sürülen çeklerin karşılıksız çıkma ihtimalinin asgari düzeyde olması ile mümkün olacaktır.

[60] Şafak Narbay, "3167 sayılı kanunun 10.maddesi hükmü uyarınca muhatap bankanın sorumlu olduğu miktar hakkında bir inceleme", **Terazi Hukuk Dergisi**, Sayı 29, Yıl 4, Ocak 2009, s. 17.

Son yıllardaki ekonomik krizler ve bankaların çek karnesi verirken basiretli bir tacir gibi hareket etmeyerek kendilerinden beklenen özen yükümlülüğüne aykırı şekilde müşterisinin maddi gelir kaynaklarını araştırmadan çek karnesi tanzim etmeleri ve yasal düzenlemelerdeki yetersizliklerden[61] dolayı çeklerin karşılıksız çıkması çeke duyulan güveni azaltmıştır. Bu kapsamda çeke olan güven ve itibarın artırılması amacıyla yeni yasal düzenlemeler yapılması ihtiyacı doğmuştur.

5941 sayılı Çek Kanunu tasarısında, çekin güvenli bir ödeme aracı olarak itibar kazanmasının sağlanmasının, bankaların çek hesabının açılması sırasında yaptıkları araştırmaların derinleştirilmesinin, sağlıklı çek kullanımına yönelik önlemlerin alınmasının, tüzel kişinin işlemlerinin bir gerçek kişinin çek hesabı üzerinden yürütülmesinin engellenmesinin, kara paranın aklanması ile terörün finansmanında çekin rol oynamasına engel olunmasının, düzeltme hakkının Türk Ceza Kanuna uygun olarak etkin pişmanlık şeklinde yeniden düzenlenmesinin amaçlandığı belirtilmiştir[62].

[61] 3167 sayılı yasa döneminde gerçek ve tüzel kişiler vekalet vermek suretiyle kendi adlarına çek düzenletebiliyorlar, ancak çeki bizzat kendileri düzenlemediklerinden dolayı sorumlulukları cihetine gidilemiyordu. 5941 sayılı yasada ise gerçek ve tüzel kişilerin vekil tayin etmek suretiyle çek düzenlemeleri yasaklanmıştır.

[62] TBMM Adalet Komisyonu Raporundan (7.12.2009 Esas no: 1/710 Karar no: 27)

Türk Ticaret kanununda kıymetli evrak kapsamında ödeme şekli olarak kambiyo senetleri içinde düzenlenen çek hakkında, 3167 sayılı yasadan önce, çeke olan güvenin ve çekten beklenen yararın sağlanmasına yönelik ayrı bir yasal düzenleme mevcut değildi. Düzenlemenin olmadığı dönemde bu boşluğun doldurulması amacıyla, TBMM'nin 17.01.1929 gün ve 471 sayılı yorum kararı çerçevesinde, karşılıksız çek keşide eden failler açısından dolandırıcılık suçunun unsurlarının oluşup oluşmadığına bakılmakta idi[63'64].

Karşılıksız çek düzenleme eylemi 03.04.1985 yılında yürürlüğe giren 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun kabul edilinceye kadar dolandırıcılık olarak nitelendirilmiş ve fail hakkında 765 sayılı TCK'nın 503. maddesi kapsamında ceza tayinine gidilmiştir[65]. 3167 sayılı Kanunda karşılıksız çek keşide etme fiilleri ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. Anılan yasada 4814 sayılı yasa ile yapılan değişikliğe kadar eyleme ilişkin bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında kanunun 16. maddesinin 1. fıkrası hükmünde, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahiplerinin veya yetkili temsilcilerinin, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar adli para cezasıyla

---

[63] Ersan Şen, Erkam Malbeleği, **Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 11.

[64] TBMM'nin 17.01.1929 gün ve 471 sayılı tarihli tefsir kararı şöyledir: "Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilavesi teklif olunmuş ise de; TCK'nun 503. maddesinde dolandırıcılık hakkında şerait ve anasırı cürmiye, karşılıksız çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunduğundan bu suretle karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezai birer tehdidi kanuniden vareste kalabilmelerine imkan olmadığı ve böylece muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakdi olmayanları sania, hile, suiniyet- i kaydi ve ihmal ile çek keşide ettikleri taktirde hamilin ızrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikar ve bilhassa Ceza Kanununun umumi hükmünün tatbiki halinde bazen hesabının kati neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketini de yine de ahkamı cezaiyede aranılan kastı cürminin fıkrası hasebiyle cürüm telakki olunmasını da tahtı teminde bulundurulduğundan Ticaret Kanunu'nun 610. maddesine bir fıkra ilavesine mahal olmadığı" (nakil, Serkan Ağar, Evrim Sandal, **Türk Ceza Kanunu ve 5941 sayılı Yeni Çek Kanunu Kapsamında Karşılıksız Çek Suçu ve Uygulaması,** 1. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2010, s. 46.)

[65] 765 sayılı TCK md. 503/1) Bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hile ve desiseler yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız bir menfaat sağlayan kişiye bir yıldan üç yıla kadar hapis ve sağladığı haksız menfaatin bir misli kadar ağır para cezası verilir.

cezalandırılacağı ancak verilecek para cezasının seksenmilyar liradan fazla olamayacağı ve bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği belirtilmiştir.

5237 sayılı TCK'nın cezai müeyyide olarak gün para cezası sistemini, etkin pişmanlık hükümlerini ve güvenlik tedbirlerine ilişkin özgün hükümleri içermesi ve TCK'nın 5. maddesi uyarınca anılan genel hükümlerin ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanması gerektiğine ilişkin düzenleme ve yirmi beş yılı aşkın sürede yürürlükte kalan 3167 sayılı yasada karşılıksız çek düzenlenmesine yönelik müeyyidelerin ağır hapis cezaları ile önlenemediğinin görülmesi ile ekonomik suça ekonomik ceza anlayışı yeni bir çek kanunu hazırlanması ihtiyacını kaçınılmaz kılmıştır. Bu amaçla hazırlanan 5941 sayılı Çek Kanunu 6273 sayılı yasa ile değişiklikten önce karşılıksız çek keşide etme fiilini 5237 sayılı TCK'da benimsenen gün para ceza sistemine uygun olarak düzenleme altına almış ve eyleme ilişkin güvenlik tedbiri öngörmüşken aynı yasada 31.01.2012 tarih ve 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik uyarınca eylem çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kabahati haline getirilerek cezai müeyyideye bağlı tutulmaktan çıkarılmıştır.

Karşılıksız çek keşide etmenin ceza hukukunun koruma alanından çıkarılmasının temel iki gerekçesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ölçülülük ilkesi gereği yaptırımların orantılı olması ve ceza hukukunun son çare olma özelliği; ikincisi ise, ikincillik ilkesi gereği ceza hukukunun toplumsal barışın devamı bakımından başvurulması kaçınılmaz olduğu zaman devreye girmesidir. Buna göre, para cezasının veya diğer idari yaptırımların uygulanabileceği durumlarda hürriyeti bağlayıcı cezaların verilmemesi gerekir[66].

2. Karşılıksız Çeke İlişkin Kabahatin Tanımı

3167 sayılı yasanın 16. maddesinde üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde ibraz edildiğinde, çekin yeterli karşılığının bulunmaması "karşılıksız çek keşide etme suçu" olarak tanımlanıyordu.

[66] Fatih Bilgili, Ertan Demirkapı, s. 188.

5941 sayılı Çek Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasında ise eylem üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme olarak tanımlanmıştır. Bu haliyle fiilin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahati olarak tanımlanması gerekir.

3167 sayılı yasada objektif sorumluluk esası kabul edildiğinden suçun faili karşılıksız çeki keşide eden kişi iken; 5941 sayılı yasada çeki keşide edenin istisnasız sorumlu olacağı belirtilmemiş, ibraz anında çekin karşılığını bankada hazır bulundurması gereken kişinin yaptırımın muhatabı ve faili olacağı belirtilmiştir. Her ne kadar kural olarak çekin karşılığını bankada hazır bulundurması gereken kişi çeki keşide eden kişi ise de, münhasıran çek keşide eden olmak zorunda değildir.

3. Korunan Hukuki Yarar

Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme" fiilinin kabahat olarak kabul edilmesinde korunan hukuki yarar hususunda doktrinde birbirini tamamlayıcı görüşler vardır.

Şen ve Malbeleği, korunan hukuki yararın genel anlamda iktisadi düzen olmakla birlikte esasen, çek hamili gerçek veya tüzel kişinin mal varlığı olduğunu ifade etmiştir[67].

Arslan ve Kayançiçek, korunan hukuki yararı çek bedelinin kısmen de olsa tahsilinde kolaylık sağlamak ve hamilin haklarının zarar görmesinin önüne geçmek suretiyle hamilin korunması ve çeke duyulan güveni tesis olarak nitelendirmiştir[68].

Özgenç ise, düzenlemeyle çeke olan güveninin özel olarak korunmasının amaçlandığını belirtmiştir. Piyasada iki türlü para tedavül etmektedir. Bunlardan birincisi, devletin veya devletlerin bastığı resmi para, diğeri ise kişilerin bastığı özel para dır. Piyasada tedavülde bulunan paranın üçte ikisine yakın miktarını devletin veya devletlerin bastığı paralar, üçte birinden fazlasını ise kişilerin bastığı özel paralar

[67] Ersan Şen, Erkam Malbeleği, s. 26.
[68] Çetin Arslan, Murat Kayançiçek, s. 869.

oluşturur. Çek, ekonomi dilinde kişilerin bastırdığı özel parayı ifade eder. Çeke olan güvenin sarsılması, çekin piyasadan çekilmesi ve piyasadan çekildiği oranda da ekonominin küçülmesi sonucunu doğuracaktır. Bu sebeple piyasada tedavül eden kişilerin bastığı özel paranın tamamına yakınını oluşturan çek için diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak hukuki ve idari yaptırımlar öngörülmüştür[69].

Kanaatimizce de 5941 sayılı yasa ile karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek kabahatinde korunan hukuki yararın, çeke olan güvenilirliği sağlamak suretiyle çek kullanımını yaygınlaştırmak olduğunu söylemek mümkündür.

4. Kabahatli

5326 sayılı Kabahatler Kanununun 2. maddesinde kabahat, kanunun karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık olarak tanımlanmıştır; ancak kabahatlerin karşılığında ceza ya da güvenlik tedbiri değil, idari yaptırım uygulanmaktadır.

Kabahatler Kanununun kanunilik ilkesi başlıklı 4. maddesinin 1. fıkrasında hangi fiillerin kabahat oluşturduğunun, kanunda açıkça tanımlanabileceği gibi; kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriğinin, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle de doldurulabileceği belirtilmiştir. Bu kanunun 4. maddesinin 2. fıkrasında ise kabahat karşılığı olan yaptırımların türü, süresi ve miktarının, ancak kanunla belirlenebileceği ifade edilmiştir. Buna göre kabahatler, kanunlarda tanımlanabileceği gibi kanunun kapsam ve koşullarını belirlemek kaydıyla idarenin genel düzenleyici işlemleri ile de düzenlenebilirler. Bu husus ise suç ve cezaların kanunla düzenlenebileceği kuralından ötürü ceza kanunu sisteminden farklıdır. Bu yasa hükmü uyarınca idarenin düzenleyici işlemleri ile kabahatler belirlenebilir; ancak bunlar için öngörülen yaptırımın tür, süresi ve miktarı ancak kanunla düzenlenebilir[70].

5941 sayılı yasanın 6273 sayı ile değişik 5. maddesi uyarınca üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak

[69] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 76-77.
[70] Ramazan Çağlayan, **İdari Yaptırımlar Hukuku**, 1. Baskı, Asil Yayınevi, Ankara 2006, s. 133.

karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahatinde çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, her bir çekle ilgili olarak **çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı** kararı verilir. Söz konusu kabahat dolayısıyla çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı sadece hesap sahibi gerçek veya tüzel kişi ile ilgili olarak verilecektir. Ancak çeki düzenleyen gerçek kişi ile ilgili herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir. Belirtilen gerçek kişi, çeki düzenleyen kişi olabileceği gibi, başka bir kişi de olabilir. Örneğin, limited şirketi adına çek düzenleyen sorumlu müdürün çekin ibraz edildiği tarihte şirketle hukuki bir ilişkisi kalmamışsa bu halde çek bedelinden ötürü sorumluluk çekin karşılığını ibraz tarihinde hesapta bulundurmakla yükümlü olan şirket müdürüne ait olacaktır.

5941 sayılı Çek Kanununun 5. maddesinin 3. fıkrasında çek hesabı sahibi gerçek kişinin, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyeceği, gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki sorumluluk ve idari yaptırım sorumluluğunun çek hesabı sahibine ait olacağı belirtilmek suretiyle sorumluluğun çek hesabı sahibinde olduğu açıkça ifade edilmiştir. 5941 sayılı yasada 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce Çek Kanununun 5. maddesinin 4. fıkrasında vekaleten çek keşide eden gerçek veya tüzel kişinin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin olarak güvenlik tedbiri yaptırımına tabi tutulacağı belirtilmişken yasal değişiklikle bu madde hükmü yürürlükten kaldırılmıştır.

3167 sayılı yasa döneminde çek hesabı sahibi, bir başkasına vekaletname vererek kendi adına çek düzenleme veya kendi çek hesabı üzerinde tasarrufta bulunma yetkisini bu kişiye devredebiliyordu. Bu durum karşısında cezai sorumluluk, çeki keşide edende olduğundan, vekil veya temsilci suçun faili olarak kabul ediliyor, çek hesabı sahibi gerçek kişi ise vekalet ilişkisini kullanarak sorumluluktan kurtulabiliyordu. Yargıtay'ın da içtihatları gerçek kişi adına vekaleten çek düzenlenmesi ve karşılıksız çıkması halinde hesap sahibi gerçek kişinin değil, vekilin sorumlu olacağına ve suçun faili olarak cezalandırılması gerektiğine[71] yönelik idi. Esasen müvekkili adına hareket eden vekili, müvekkilin hazır etmediği çek karşılığından ötürü sorumlu tutmanın

[71] Y. 10. C. D. 17.1.1992, 1992/3-6, E. K. "Çek, vekil aracılığıyla düzenlenmiş ve karşılığı çıkmamışsa, çek karşılığını bankada bulundurmayan asil değil, vekil sorumlu olur". (Bkz, A. K. İ. P)

hakkaniyete aykırı olduğunu değerlendirerek 5941 sayılı yasada öngörülen düzenlemenin son derece yerinde olduğunu düşünüyoruz.

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 3. fıkrasındaki yasağa rağmen, çek hesabı gerçek kişiye vekaleten bir başkası tarafından düzenlenen çek hukuken geçerlidir. Böyle bir çekin bankaya ibraz edilmesi halinde, hesapta karşılığı bulunması halinde, banka görevlileri ibraz eden hamile ödeme yapmakla yükümlüdür[72].

5. Kabahatin Maddi Unsuru

Karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme kabahati ve karşılığında öngörülen idari yaptırım 5941 sayılı yasanın 5. maddesinde düzenlemiştir. Buna göre; madde metninden anlaşılacağı üzere kabahatin maddi unsurları; çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmesi ve karşılığının olmaması sebebiyle hamilin talepte bulunmasıdır.

6. Kabahatin Manevi Unsuru

A. Genel olarak

Manevi unsur, doktrinde kusurluluk olarak ifade edilir. Kusurluluk, suçun unsurlarının fail ile olan psikolojik ilişkisinin değerlendirilmesidir[73]. Türk Ceza Kanununda kusurluluk "kast"[74] veya "taksir"[75] şeklinde ikiye ayrılmıştır.

5326 sayılı yasanın 9. maddesinde kabahatlerin kural olarak hem kasten hem de taksirle işlenebileceği belirtilmiştir. Bu itibarla kabahatler bakımından idari yaptırım sorumluluğunun kabulü için, eylemi işleyen gerçek kişinin en azından taksire dayalı kusurunun varlığı aranacaktır[76].

---

[72] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 81.
[73] Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2008, s. 343.
[74] 5237 sayılı TCK md. 21/1) Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.
[75] 5237 sayılı TCK md 22/2) Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir.
[76] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 84.

B. 3167 Sayılı Yasa Dönemindeki Uygulama

3167 sayılı yasa döneminde suç olarak düzenlenen karşılıksız çek keşide etme eyleminin manevi unsuru konusunda öğreti ve uygulamada farklı görüşler bulunmaktadır. Arslan ve Kayançiçek'e göre TCK'nın genel hükümleri uyarınca suçun ancak kasten işlenebileceği taksirli sorumluluk hallerinin kanunda özel olarak belirleneceğinin belirtilmesi karşısında karşılıksız çek keşide etmeninin objektif sorumluluğa dayandığını söylemek mümkün değilken[77]; hakim olan görüş, karşılıksız çek keşide etmek suçunun objektif sorumluluk esaslarına tabi bir suç olduğu idi[78]. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararı ve sonrasındaki Yargıtay kararlarında da 3167 sayılı yasanın objektif sorumluluk esasını benimsediği ve soyut karşılıksız çek keşidesiyle, bu eylemin iradi olarak gerçekleşmesi halinde suçun oluşacağı hususları vurgulanmıştır[79].

C. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Değişiklikten Önceki Durum

5941 sayılı Çek Kanununda eylemin suç olarak tanımlandığı dönemde manevi unsur açısından suçun kasta ya da taksire mi dayalı olduğuna ilişkin tartışmaların sona erdirilmesi düşüncesiyle yasanın 5. maddesine ilişkin gerekçede objektif sorumluluk esası terk edilmiştir. Bu madde gerekçesinde söz konusu suçun oluşabilmesi için, çekin karşılığının dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak yani en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerektiği belirtilmiştir. Anayasanın 38. maddesinin 7.

---

[77] Çetin Arslan, Murat Kayançiçek, s. 442.

[78] Hükümet gerekçesinde "3167 sayılı kanunun yürürlükteki 16. maddesinde, keşide edilen çekin karşılıksız çıkması hali objektif sorumluluk olarak düzenlemiş ve bu suç için hapis cezası öngörülmüştür." denilmektedir.

[79] Y. C. G. K. 09.10.1989, 1989/7- 213E. 1989/280K. (**YKD,** Mart 1990 C.16, S.3, s, 428),10. Ceza Dairesi 7.3.2000 tarih ve 1999/17254 E. 2000/3361 K. "Dairemizce de benimsenen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 9.10.1989 gün ve 7-213/280 sayılı ilamında ayrıntılı olarak açıklandığı üzere 3167 sayılı Yasanın objektif sorumluluk esasını benimsemiş olduğu gözetilmeden suça konu çeklerin salt teminat çeki olarak keşide edilip verildiğinin kabulü ile yazılı şekilde beraat karar verilmesi", yasaya aykırı bularak kararın bozulmasına karar vermiştir. (Bkz, A. K. İ. P)

fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında güvence altına alınan kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç kusursuz sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu itibarla kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hali dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması halinde, ceza sorumluluğu olmayacaktır.

Türk Ceza Kanununun 5.maddesinde TCK'nın genel hükümlerinin, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanacağı ve TCK'nın 21. maddesinde de suçun oluşmasının kastın varlığına bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu düzenlemeler uyarınca suçta manevi unsurun kural olarak kast olduğu taksire dayalı sorumluluk için ise kanunda bu hususta açık düzenleme bulunmasının gerektiği anlaşılmaktadır. Bu belirlemeler ışığında ve Anayasanın 38. maddesinin 7. fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsililiği ilkesi kapsamında madde gerekçesinden ayrı olarak Çek Kanununun 5. maddesinde yer alan eylemin objektif sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil ancak kasten işlenebilen kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlandığını söylemek mümkündür.

Doktrinde, Özgenç'te 5941 sayılı yasada 6273 sayılı kanunla yapılan değişiklik öncesinde çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermenin suç olarak tanımlandığını ve suç karşılığında hem adli para cezası hem de güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı öngörüldüğünü, bu suçun işlenmesi halinde, güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına suçun failinin yanı sıra hesap sahibi tüzel kişi hakkında da hükmedilebileceğini belirtmiştir. TCK'nın 60. maddesinin 1. fıkrası göz önünde bulundurulduğunda, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde veya yararına olarak işlenen bir suç nedeniyle güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için, suçun kasten işlenebilen bir suç olması gerektiği, taksirle işlenen suçlardan ötürü, suç bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olsa bile, tüzel kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemeyeceği [80] ifade edilmiştir.

[80] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 78-79.

Suçun düzenlendiği 5941 sayılı Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasında 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağına yönelik düzenleme karşısında yasa metninde suçun açıkça taksirle işlenebileceğine dair bir düzenleme yer almadığından karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçunun manevi unsurunun kast olduğunu kast yoksa failin eylemden ötürü sorumlu tutulamayacağını düşünmekteyiz.

D. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Değişiklikten Sonraki Durum

5941 sayılı yasada 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik öncesinde çekten dolayı karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin eylemi suç olarak düzenlenmiştir. Bu suç karşılığında adli nitelikteki yaptırım olan adli para cezası öngörülmüşken; 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrası eylemin suç olmaktan çıkarılıp karşılığında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı şeklinde idari nitelikte bir yaptırım uygulanması esası kabul edilmiştir. Söz konusu eylemin yaptırımına yönelik olarak yapılacak başvuru ve itirazlara ilişkin 5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 10. fıkrası uyarınca Kabahatler Kanununun kanun yoluna ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu tespitler ışığında kabahatlerin hem kasten hem de taksirle işlenmesinin mümkün olması sebebiyle, söz konusu kabahatin kasten ya da taksirle işlenebileceğini söylemek mümkündür.

7. Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri

A. Teşebbüs

Suça teşebbüs, failin işlemek istediği suçun icra hareketlerinin tamamlanamaması veya sonucun meydana gelmemesi nedeniyle yarıda kalması halidir[81]. Bu halde faile tamamlanmış suça oranla daha az bir ceza verilmektedir.

[81] Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, s. 455.

5326 sayılı yasanın 13. maddesinin 1. fıkrasında kabahate teşebbüsün cezalandırılmayacağı ancak, teşebbüsün de cezalandırılabileceğine dair ilgili kanunda hüküm bulunan hallerin saklı olduğu belirtilmiştir. Bu durumda, Türk Ceza Kanununun suça teşebbüse ve gönüllü vazgeçmeye ilişkin hükümlerinin, kabahatler bakımından da uygulanacağı ifade edilmiştir.

5941 sayılı Çek Kanununda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik öncesinde eylemin ani suç niteliğinde olması sebebiyle teşebbüse elverişli olmadığını, zira karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebep olma eyleminin neticesi harekete bitişik suçlardan olması sebebiyle çekin bankaya ibraz edildiği anda karşılığının tam olarak hazır edilmemesi ile suçun oluşacağını söylemek mümkündür.

Doktrinde Şen'de , "çekin bankaya ibrazında, çek karşılığının bankada tam olarak bulundurulmaması anında suç işlenmiş sayılır. Bu noktada parçalara ayrılabilecek icra hareketleri yoktur. Çekin düzenlenmesi, lehtara verilmesi, lehtar tarafından taşınması, başkasına ciro edilmesi ve bankaya ibrazı anına kadar ceza sorumluluğu doğmayacaktır. Çünkü bu aşamalarda, mağdurun hukuki yararını zedeleyen icra hareketlerinin varlığından söz edilemez. Mağdurun hukuki yararını zedeleyen icra hareketi bir hareketten oluşup o da ihmali hareket olup, ibraz edilen çekin bankada karşılığının bulundurulmaması suretiyle gerçekleşir. Kanaatimizce, çekin bankaya ibrazında karşılığının hazır bulundurulmaması fiili hareket ve neticesi itibariyle ani suç tipine uygun düşmektedir[82]"demek suretiyle kanaatimizi destekler tespitlerde bulunmuştur.

5941 sayılı yasada 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik uyarınca karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme eylemi kabahat olarak düzenlendiğinden kural olarak eyleme teşebbüsün mümkün olmadığını söylemeliyiz. Zira bu kanunda teşebbüsün de cezalandırılabileceğine dair hüküm bulunmadığı gibi neticesi harekete bitişik bir eylem olan karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma kabahati karşılıksız çekin bankaya ibrazı anında işlenmiş olacaktır.

[82] Ersan Şen, **Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 32.

B. İştirak

Suça iştirak, yasadaki suç tanımından böyle bir zorunluluk ortaya çıkmadığı halde, suçun birden çok kişinin katılmasıyla veya katkıda bulunmasıyla işlenmesine denir[83].

5326 sayılı Kabahatler Kanununun 14. maddesinin 1. fıkrası kabahate iştirak müessesesini düzenlenmektedir. Buna göre, kabahatin işlenişine birden fazla kişinin iştirak etmesi halinde bu kişilerin her biri hakkında, fail olarak idari para cezası verilecektir.

Kabahat tanımında öngörülen fiili gerçekleştirilen kişi fail olup, çek hesabı sahibi gerçek kişinin birden fazla kişi olması halinde her bir gerçek kişi müşterek fail olarak sorumlu olur. Bu yönüyle kabahate iştirakin mümkün olduğunu söylemek mümkündür. Kabahatten ötürü asıl fail çek hesabı sahibi gerçek kişidir, çek hesabı sahibi tüzel kişi ise, tüzel kişinin gerçek kişi olan yetkilileri müşterek fail olarak sorumludur.

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 3. fıkrasındaki düzenlemede gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki sorumluluk ve idari yaptırım sorumluluğunun çek hesabı sahibine ait olacağının belirtilmesi karşısında artık vekil veya temsilcinin çeki imzalaması sebebiyle sorumluluğundan bahsetmeye imkan yoktur. Zira, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahati, çekin bankaya ibrazı anında karşılığının tam olarak çek hesabında bulundurulmadığı anda tamamlanmış olacağından müvekkil adına hareket eden vekilden çek bedelinin karşılığını muhatap bankada bulundurmasını beklemek ve müvekkilin hazır etmediği karşılıktan ötürü vekili sorumlu tutmak vekalet ilişkisinin doğası ile bağdaşmaz.

[83] Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut s. 496.

C. İçtima

Kabahatlerde içtima hükümlerini düzenleyen, 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 15. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi halinde bu kabahatlere ilişkin tanımlarda sadece idari para cezası öngörülmüşse, en ağır idari para cezasının verileceği, bu kabahatlerle ilgili olarak kanunda idari para cezasından başka idari yaptırımlar da öngörülmüş ise, bu yaptırımların her birinin uygulanmasına karar verileceği belirtilmiştir. Anılan maddenin 2. fıkrasında ise, aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahatle ilgili olarak ayrı ayrı idari para cezası verileceği belirtilmiştir. Buna göre, Kabahatler Kanunu da Türk Ceza Kanunu gibi kural olarak gerçek içtima ilkesini benimsemiştir. Fiil sayısınca kabahat vardır ve kabahat sayısınca da idari yaptırım kararı alınması gerekir[84].

5941 sayılı Çek Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasında çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verileceğinin belirtilmesi karşısında kabahat teşkil eden eyleme ilişkin zincirleme suç kurallarının değil, gerçek içtima kuralının uygulanacağını söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle, mağdur aynı kişi olsa ve kabahatli aynı kabahati işleme kararının icrası kapsamında hareket etse bile, karşılıksız çıkan her bir çek yaprağından ötürü kabahatliye ayrı idari yaptırım uygulanacaktır.

8.Kabahatin Yaptırımı

A. Genel olarak

Kabahatler Kanununun 2. maddesi kabahati kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık olarak ifade etmiştir. İdari yaptırımların nelerden ibaret olduğu ise Kabahatler Kanununun 16. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımlar, idari para cezası ve idari tedbirlerdir. İdari tedbirlerin ise, mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirler olduğu belirtilmiştir.

İdarenin faaliyet alanı çok geniş ve hayli çeşitli olduğundan kabahat oluşturan fiillerde çok sayıda olmakta, bu fiiller karşılığında uygulanacak idari tedbirlerde aynı

[84] Zeynel Kangal, **Kabahatler Hukuku**, 1. Baskı**,** Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2011, s. 166.

oranda çeşitlilik göstermektedir. Bu bakımdan idari tedbirlerin tek tek sayılmaması yerinde bir düzenleme olmuştur[85].

5941 sayılı Çek Kanununda ise, kabahatler kanununda belirtilen diğer tedbir niteliğinde, "çek düzenleme ve çek hesabı açmaktan yasaklama" şeklinde bir idari tedbir öngörülmüştür.

B. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Öncesindeki Cezai Sorumluluk Esası

5941 sayılı Çek Kanununda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce çekten dolayı karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme eylemi suç teşkil etmekte ve suçun yaptırımı ilgili kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmekte idi. Bu maddede, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı, ancak, hükmedilecek adli para cezasının çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamayacağı belirtilmiş, mahkemenin ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması halinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmedeceği ifade edilmişti.

5941 sayılı yasanın 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önceki 5. maddesinin 2. fıkrasında ise, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişinin çek hesabı sahibi, çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde ise bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler oldukları belirtilmişti.

Şimdi, 5941 sayılı yasanın ilgili maddesi uyarınca suç karşılığında öngörülen adli para cezası ile çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin yaptırımları ayrıntılı olarak inceleyelim.

[85] Ramazan Çağlayan, s. 157.

B. 1. Adli Para Cezası

5941 sayılı yasa uyarınca çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun faili hakkında, hamilin şikayeti üzerine her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacaktır.

TCK'nın 52. maddesinin 1. fıkrası uyarınca adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından devlet hazinesine ödenmesidir. 5941 sayılı Çek Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasındaki özel düzenleme gereğince bu meblağın üst sınırı bin beşyüz gündür.

TCK'nın 52. maddesinin 2. fıkrası uyarınca en az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilecektir. 5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 1. fıkrasında yer aldığı üzere ise; hükmedilecek adli para cezası, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamayacaktır.

Adli para cezası suçun faili hakkında hükmolunacaktır. Suçun faili ancak bir gerçek kişi olabilir. 5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 2. fıkrasına göre, bu gerçek kişi çek üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibariyle çek karşılığını ilgili çek hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişidir. Bu gerçek kişi, çeki düzenleyen kişi olabileceği gibi, başka bir kişi de olabilir. Örneğin, bir limited şirket adına ileri tarihli çek düzenleyen müdürün, bilahare çek üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibariyle şirketle ilişkisi kalmamış ise bu halde çekin karşılığını ilgili hesapta tam olarak bulundurmakla yükümlü olan, şirketin bu tarih itibariyle müdürlük görevini fiilen yürüten kişi veya kişiler olacaktır[86].

Karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçunda, 5941 sayılı Çek Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereğince gerçek içtima kuralı uygulanacak, suçun mağduru aynı kişi olsa ve fail de bir suç işleme kararının icrası kapsamında

[86] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 62.

hareket etse bile, karşılıksızdır işlemine tutulan ve şikayete konu olan her bir çekle ile ilgili olarak ayrı ayrı adli para cezasına hükmedilecektir. Yasa hükmü gereği burada zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

B. 2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı

5941 sayılı Çek Kanununda, suçun failine adli para cezası ile birlikte, suçun faili olmamakla birlikte çeki keşide eden geçek kişiler ile adına çek düzenlenen tüzel kişilere Türk Ceza Kanununda yer almayan özel bir güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı şeklinde güvenlik tedbiri uygulanacağı düzenlenmiştir.

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 4. fıkrasında karşılıksız çek düzenleyen, adına karşılıksız çek düzenlenen ve ileri düzenleme tarihli çek üzerinde yazılı tarihe göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmayan gerçek ve tüzel kişi hakkında, soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine, sulh ceza hakimi tarafından, kovuşturma evresinde resen mahkeme tarafından, karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, kararı verileceği düzenlenmiştir.

Anayasanın 38. maddesinin 7. fıkrasında ceza sorumluluğunun şahsi olduğunun belirtilmesi karşısında sadece gerçek kişiler hakkında cezai yaptırım uygulanabilecektir. Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilemez sadece güvenlik tedbiri niteliğinde yaptırımlara hükmedilebilir. Bu Anayasal düzenleme karşısında 5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 4. fıkrası uyarınca çeki karşılıksızdır işlemine tabi tutulan tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verileceği belirtilmiştir.

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 3. fıkrası hükmünde çek hesabı sahibi gerçek kişinin, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyeceği belirtilmiştir. Temsilci veya vekilin düzenlediği çeklerden ötürü hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine ait olmakla birlikte düzenlediği çek karşılıksız çıkan vekil veya temsilci hakkında 5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 4. fıkrası gereği güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı

verilecektir. Adli para cezasında olduğu gibi çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı da karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak ayrı ayrı verilecektir.

Bu belirlemeler ışığında 5941 sayılı yasada 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik öncesinde hakkında güvenlik tedbiri uygulanan kişileri,

- Suçun failleri(Çek hesabı sahibi),
- Karşılıksız çıkan çeki düzenleyen gerçek kişi,
- Çek hesabı sahibi gerçek kişi adına çek düzenleyen vekil veya temsilci
- Çeki karşılıksızdır işlemine tabi tutulan tüzel kişiler olarak, belirtmek mümkündür.

B. 3. Görevli ve Yetkili Mahkeme

5235 sayılı Kanunun 10. maddesi uyarınca bu suç nedeniyle açılan davalara bakmakla görevli mahkeme Sulh Ceza Mahkemesidir[87].

5941sayılı yasanın 5. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bu suç nedeniyle açılan davalar;

- Çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği yer,
- Çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer,
- Çek hesabı sahibinin yerleşim yeri,
- Talepte bulunanın yerleşim yeri, mahkemesinde görülecektir.

[87] 5235 sayılı Kanun md. 10**)** Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanması, sulh ceza mahkemelerinin görevi içindedir.

C. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Sonrasındaki İdari Sorumluluk Esası

5941 sayılı Çek Kanununda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle çek ilişkin karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme eylemi kabahat olarak düzenlenmiş ve bu kabahatten ötürü çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı şeklinde idari yaptırım öngörülmüştür.

5941 sayılı yasada 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına yönelik kabahatten ötürü öngörülen idari yaptırım şeklini inceleyelim.

C. 1. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı

5941 sayılı Çek Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasında uyarınca üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması halinde, altı ay içinde hamilin talepte bulunması üzerine, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da çek hesabı sahibinin yahut talepte bulunanın yerleşim yeri Cumhuriyet savcısı tarafından, her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilecektir.

C. 2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararının Unsurları

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 1. fıkrasında yer alan çekin karşılıksız çıkmasından ötürü gerçek ve tüzel kişi fail hakkında verilecek çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının unsurlarını;

a) Kanunda öngörülen şekil şartlarını içerir bir çekin mevcudiyeti,

b) Çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde ibrazı,

c) Hamilin talebi üzerine çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması olarak belirtebiliriz. Şimdi bu unsurları ayrıntılı olarak inceleyelim.

C. 2. 1. Kanunda Öngörülen Şekil Şartlarını İçerir Bir Çekin Mevcudiyeti

Karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme kabahatinin varlığından bahsedebilmek için öncelikli olarak ortada Türk Ticaret Kanununa göre belirlenen şekil şartlarını içeren bir çekin varlığı gerekir. Çek niteliğine haiz olmayan bir belgeye yönelik olarak karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet vermekten ötürü idari yaptırım uygulanması mümkün değildir. Çalışmamızın ikinci bölümünde çekte bulunması gereken unsurları ve bu unsurlardan hangilerinin bulunmamasının, senedin çek olarak geçersizliğine yol açacağını ayrıntılı olarak incelemiştik. Çekte bulunması gereken unsurlar değerlendirilerek bir belgenin çek olarak kabul edilip edilmeyeceği tespit edilecektir.

5941 sayılı Kanunun 2. maddesinin 9. fıkrasında çekin Türk Ticaret Kanununda yer alan unsurları taşıması gerektiği çek kanununda yer alan koşullara aykırı olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Bu düzenleme sayesinde TTK ile Çek Kanunu arasındaki çekte bulunması gereken unsurlar açısından mevzuat birliği de sağlanmış olmaktadır.

5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinin 6. fıkrasında çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esasların, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca Resmi Gazete'de yayımlanacak tebliğle düzenleneceği belirtilmiştir. İlgili maddede tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çeklerin, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılacağı, hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılacağı, hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekeceği ve çek yapraklarının üzerinde hamiline ibaresinin matbu olarak yer alacağı belirtilmiştir. Ayrıca yasanın 2. maddesinin 8. fıkrasında tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadının düzenlenen çek üzerine açıkça yazılacağı ifade edilmiştir. Tüzel kişi adına çeki düzenleyen gerçek kişinin adı ve soyadı, çek yaprağı üzerine matbu olarak, kaşe basılmak suretiyle veya el yazısı ile yazılabilecektir[88]. Bu hükümle tüzel kişinin, talebe

[88] 5941 sayılı yasanın 2. maddesi gerekçesinden

konu çekin karşılıksız çıkması halinde bu çekin kendileri tarafından keşide edilmediğine yönelik olası savunmalarının önüne geçilmesinin istendiği söylenebilir. Zira 3167 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde bir tüzel kişi adına çek düzenleyen gerçek kişinin kimliği çoğu zaman çek yaprağı üzerindeki bilgilerden anlaşılamamakta idi. Bu nedenle bazen, ilgili tüzel kişi, adına düzenlenen çeke sahip çıkmamakta, bu durum ise çekin karşılıksız çıkması halinde bu çekten ötürü yaptırım uygulanmasına engel teşkil edebilmekte, tüzel kişi adına çek düzenleyen gerçek kişinin adı ve soyadı çek yaprağında görünmediğinde çeki keşide eden kişinin tespiti için ilgililerin imza örnekleri alınıp, imza incelemesi yoluna gidilmekte idi. Bu durum ise yargılamanın uzamasına ve çek hamillerinin mağduriyetine sebebiyet vermekte idi.

C. 2. 2. Çekin Üzerinde Yazılı Bulunan Düzenleme Tarihine Göre Kanuni İbraz Süresi İçerisinde İbrazı

Çekin karşılıksız çıkması nedeniyle çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına yönelik idari yaptırım kararı verilebilmesi için çekin, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde, bankaya ibraz edilmiş olması gerekir.

Çekin keşide edildiği yer ile muhatap bankanın bulunduğu yere göre değişen bu kanuni sürelere ibraz süresi denilmektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde ibraz başlığı altında ayrıntılı olarak incelediğimiz üzere çeklerde keşide ve ödeme yerine göre on gün, bir ay ve üç ay olmak üzere üç ayrı ibraz süresi vardır. Çekin kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmemesi durumunda artık çek hesabı sahibinin karşılıksız çek düzenlemekten ötürü idari yaptırım sorumluluğundan bahsedilemez.

C. 2. 3. Hamilin Talebi Üzerine Çekin Karşılıksızdır İşlemine Tabi Tutulması

Bir çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılabilmesi çekin, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmiş olması ve çek hesabında karşılığın bulunmamasından ötürü hamilin talepte bulunması gerekir.

5941 sayılı yasanın 3. maddesinin 1. fıkrası uyarınca karşılığı bulunan çek ibraz tarihinde ödenecektir. Bu açıdan eğer bir karşılık varsa ileri tarihli bir çek bankaya ibraz

edildiğinde karşılığı varsa banka tarafından ödenecek; ancak karşılığı yoksa keşide tarihine değil de yasal ibraz süresine bakılacaktır. Bu süre içinde de çekin karşılığı olmadığı takdirde karşılıksız kaydı tutulabilecektir[89]. Bu durum çalışmamızın ileri düzenleme tarihli çek başlığı altında ayrıntılı olarak belirttiğimiz üzere 31.12.2017 tarihinden sonra ibraz edilen çekler için geçerli olacaktır.

Karşılıksızdır işlemi, 5941 sayılı Çek Kanununun 3. maddesinin 2. fıkrası hükmü gereğince, bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır. 5941 sayılı Çek Kanununun 3. maddesinin 3. fıkrasında, bankalara karşılıksız çıkan her bir çek yaprağı için 1000 TL ödeme yükümlülüğü getirilmiştir[90]. Bu miktar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Resmi Gazetede yayınlanan 23.01.2013 tarihli 2013/1 sayılı tebliği uyarınca 25.01.2013 tarihinden itibaren 1.045.00 TL olarak uygulanmaya başlamıştır.

5941 sayılı kanun uyarınca bankanın çek hamiline kanunen ödemekle yükümlü olduğu bu miktar, çek bedelini aşmayacak şekilde hamile ödenir. Örneğin, çek bedeli 1000 TL ve çek hesabında da 200 TL var ise, banka 800 TL öder. Bu belirleme ışığında;

Çekin muhatap bankaya ibrazı anında çek hesabında hiç karşılık yoksa bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktar dışında kalan kısım, karşılıksız kalan miktardır. Örneğin, 5.000 TL meblağlı bir çekte çek hesabında hiç karşılık yoksa bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktar olan 1045 TL çek bedelinden düşüldükten sonra karşılıksız kalan kısım 3.955 TL olarak belirlenir. Bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödeyip ödememesi veya hamilin bu ödemeyi kabul edip etmemesi bir özellik arz etmez.

Çekin muhatap bankaya ibrazı anında çek hesabında kısmi karşılık mevcut olup bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktar eklense bile bu tutar çek bedelini karşılamıyorsa, kısmi karşılık ile bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktarın toplamının dışında kalan kısım karşılıksız kalan miktar olarak tespit edilir. Örneğin, 5.000 TL meblağlı bir çekte çek hesabında 3.000 TL karşılık var ise bankanın kanunen

[89] Süheyl Donay, Yeni Çek Kanunu Hakkında Görüşler, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Sayı 67, 68, Mart-Nisan 2010, s. 187.
[90] Bu miktar 6273 sayılı yasa ile değişiklikten önce 600.00 TL idi.

ödemekle yükümlü olduğu miktar olan 1045 TL'de düşüldükten sonra kalan 955 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi yapılacaktır.

Çekin muhatap bankaya ibrazı anında çek hesabındaki kısmi karşılık, bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktara eklenince çek bedeli karşılanıyorsa, artık karşılıksızdır işlemi yapılamaz. Örneğin 1045 TL bedelli bir çekte çek hesabında hiç karşılık olmasa bile banka yasa gereği ödemekle sorumlu olduğu miktar uyarınca 1045 TL'yi hamile ödeyecektir ve bu takdirde çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılamayacaktır.

Muhatap bankanın karşılıksızdır işlemi esnasında hamile ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamilin istemek zorunda olup olmadığı hususunda öğretide tartışmalar bulunmaktadır. Bu hususta Reisoğlu, hamilin bankaya yönelik yasal yükümlülüğe dayanan alacağını talep etmesi gerektiğini, talep edilmeyen her alacak gibi hamilin bu muaccel alacağının da zamanaşımına tabi olduğunu ifade etmiştir[91]. Bilgen ise, hamilin talebi olmasa bile bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktarı çek hamiline ödemesi gerektiğini belirtmiştir[92].

Kanımızca, karşılıksız çıkan çekten ötürü 5941 sayılı yasanın 3. maddesinin 2. fıkrasında bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmünde olduğunun belirtilmesi karşısında, bankanın hamilin talebi olmaksızın bu ödemeyi hamile yapması gerekir.

Hamilin bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktarı kabul etmemesi halinde ileride muhatap banka ile hamil arasında ihtilaf çıkmaması açısından bu durumun açıkça çekin arkasına yazılması ve çek hamili ile banka görevlisi tarafından imzalanması gerektiğini düşünüyoruz.

5941 sayılı Çek Kanunu uyarınca çek karşılığının kanuni ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibrazında çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması halinde çek

---

[91] Seza Reisoğlu, TBB,**Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum,** http://www.tbb.org.tr/Araştırma ve Yayınlar/Konferans Sunumları, 29.12.2009, Erişim Tarihi, 20 Ocak 2012, s. 9.

[92] Mahmut Bilgen, **Uygulamada Kambiyo Senetleri ve 5941 sayılı Yeni Çek Kanununun Değerlendirilmesi,** 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 344.

hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilecektir. Söz konusu kabahat dolayısıyla çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, sadece hesap sahibi gerçek veya tüzel kişi ile ilgili olarak verilebilir. Buna karşılık yapılan değişiklikte, çeki düzenleyen veya çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren gerçek kişi ile ilgili olarak herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır[93].

Tüzel kişi hakkında kabahatten dolayı idari yaptırım uygulanabilmesinin şartı kabahatin organ veya temsilcilik görevi yapan ya da organ veya temsilci değilse, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde görev üstlenen kişi tarafından bu görevi kapsamında işlenmiş olması gereklidir[94].

Türk Ceza Kanununun 60. maddesinin 1. fıkrası hükmüne göre, tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirleri ancak özel hukuk tüzel kişileri bakımından uygulanabilir. Bu nedenle karşılıksızdır işlemine tabi tutulmuş olan çek dolayısıyla, kamu hukuku tüzel kişiliği hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına hükmedilmesi mümkün değildir[95].

Çek hesabı sahibi gerçek kişinin kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin etmesi mümkün değildir. Ancak, bu yasağa rağmen gerçek kişi kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil tayin etmiş ve bu kişiler gerçek kişi adına çek düzenlemiş ise, bu çekten dolayı hukuki sorumluluk ile idari yaptırım sorumluluğu çek hesabı sahibine ait olacaktır.

[93] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu,** 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 84.
[94] Zeynel Kangal, s. 221.
[95] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu,** 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 93.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USUL HÜKÜMLERİ

I. ÇEKE İLİŞKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME KABAHATİNDE USUL HÜKÜMLERİ

1. İdari Yaptırım Şartı

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 1. fıkrasında 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik uyarınca süresinde ibraz edilen çekle ilgili olarak hesapta yeterli karşılık bulunmamasından ötürü karşılıksızdır işlemi yapılması halinde çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına yönelik idari yaptırım kararı verilmesi için, altı ay içinde hamilin talepte bulunması gerekir.

Talep hakkı, çeki elinde bulunduran hamile aittir. Bu hamilin, bankadan çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasını talep eden kişi olması mümkünken, çeki kendisine iade edilen ciranta da olması mümkündür[96]. Talebin çek üzerinde karşılıksızdır işleminin yapıldığı tarihten itibaren altı ay içinde yetkili Cumhuriyet Savcılığına yapılması gerekir. Bu süre emredici özellik taşıyan, kamu düzeninden sayılan, sözleşme ile uzatılması mümkün olmayan, hak düşürücü özellikte bir süredir ve bu yasal sürenin dolup dolmadığı hususu savcılık makamınca re'sen dikkate alınacaktır[97]. Karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme fiilinden ötürü çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı yönünde karar verilebilmesi için meşru hamilin

[96] İzzet Özgenç, **Çek Kanunu,** 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 87.
[97] Ersan Şen, Erkam Malbeleği, s. 47.

talebi gerektiğinden talep olmaksızın Cumhuriyet Savcısının bu yönde bir karar verebilmesi mümkün değildir.

2. İdari Yaptırım Kararını Verecek Mercii

5326 sayılı yasanın 22. maddesinin 1. fıkrasında kabahat dolayısıyla idari yaptırım kararı vermeye ilgili kanunda açıkça gösterilen idari kurul, makam veya kamu görevlilerinin yetkili olduğu belirtilmiştir. Aynı yasanın 23. maddesinin 1. fıkrası uyarınca Cumhuriyet Savcısı, kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde bir kabahat dolayısıyla idari yaptırım kararı vermeye yetkilidir.

Çek Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasında ise, karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına yönelik idari yaptırımın,

- Çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği yer,
- Çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer,
- Çek hesabı sahibinin yerleşim yeri
- Talepte bulunanın yerleşim yeri

Cumhuriyet Savcısı tarafından verileceği belirtilmiştir.

Bu düzenleme uyarınca kanun koyucu, hamile çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında idari yaptırım kararı verilmesine yönelik talebini iletebileceği birden fazla yetkili Cumhuriyet savcısı belirleyerek birden fazla seçenek sunmuştur. Bu haliyle hamilin karşılıksız çıkan çekten ötürü talebini yetkili mercie iletme noktasında kanun koyucu tarafından kendisine kolaylık sunulmak istendiği söylenebilir.

3. Geçiş Hükümleri ve Geçici Madde 3/7

5941 sayılı Çek Kanununun geçici 3. maddesinin 7. fıkrasında Çek Kanunu hükümlerine göre suç karşılığı uygulanan yaptırımı, idari yaptırıma dönüştürülen fiiller nedeniyle,

a) Soruşturma evresinde bulunan dosyalar hakkında Cumhuriyet Başsavcılığınca,

b) Kovuşturma evresinde bulunan dosyalar hakkında mahkemece,

idari yaptırım kararı verileceği, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında bulunan dosyalar hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca, Yargıtay'ın ilgili dairesinde bulunan dosyalar hakkında ise ilgili dairece, bu kanuna göre işlem yapılmak üzere dava dosyasının hükmü veren mahkemeye gönderileceği, mahkemesinde dosya hakkında duruşma yapılmaksızın karar verileceği belirtilmiştir.

Bu madde hükmü ile fiilin suç teşkil ettiği dönemde soruşturma veya kovuşturmaya konu olmuş çek dosyalarının, eylemin suç olmaktan çıkarılması neticesinde idari yaptırıma konu olması sebebiyle izlenecek usuli işlemler hakkında düzenleme yapılmış olmaktadır.

4. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Kaldırılması

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına yönelik idari yaptırım kararı Çek Kanununun 6.maddesi uyarınca,

a) Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödenmesi halinde,

b) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının verildiği yer Cumhuriyet Başsavcılığına başvurularak talebin geri alınması halinde,

c) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin kaydın, kaydın girildiği tarihten itibaren her halde on yıl geçmesiyle, ortadan kalkar.

Birinci ve ikinci halde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı Cumhuriyet savcısı tarafından kaldırılacak ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilerek ilan olunacaktır, üçüncü halde ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından resen silinecek ve bu işlem ilan olunacaktır.

5. Yargısal Denetim

A. Genel Açıklamalar

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 10. fıkrasında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı yapılacak başvuru ve itirazlar hakkında, 30.3.2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanununun kanun yoluna ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

B. Başvuru Yolu

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 10. fıkrasında Kabahatler Kanununa yapılan atıf uyarınca 5326 sayılı yasanın 27. maddesinin 1. fıkrası uyarınca kişi kendisi hakkında verilen çek düzenleme ve çek hesabı açmaktan yasaklanmasına yönelik idari yaptırım kararına karşı kararın tebliği tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde ise idari yaptırım kararının kesinleşeceğini söylemek mümkündür. Çek kanununun 5. maddesinin 5. fıkrası uyarınca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı ile ilgili olarak, herhangi bir adres değişikliği bildiriminde bulunulmadığı sürece ilgilinin çek hesabı açtırırken bildirdiği adrese 11.2.1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun 35. maddesine göre derhal tebligat çıkarılır. Adresin bankaya yanlış bildirilmesi veya fiilen terkedilmiş olması halinde de, tebligat yapılmış sayılır.

Başvurunun hangi yer sulh ceza mahkemesine yapılacağı kanunda açıkça belirtilmemiştir. Bununla birlikte yetkili mahkemenin idari yaptırım kararını veren idari kurul, makam veya kamu görevlilerinin organik olarak bağlı bulundukları ilgili kamu kurum veya kuruluşunun bulunduğu yerdeki Sulh Ceza Mahkemesi olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür[98].

Mahkeme, son karar olarak idari yaptırım kararının;

a) Hukuka uygun olması nedeniyle, "başvurunun reddine",

[98] Zeynel Kangal, s. 304.

b) Hukuka aykırı olması nedeniyle, "idari yaptırım kararının kaldırılmasına" karar verecektir.

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 10. fıkrası uyarınca mahkemece çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı yapılan başvurunun kabulü halinde, idari yaptırım kararının kaldırıldığı da güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına elektronik ortamda bildirilecektir.

C. İtiraz Yolu

İtiraz yolu, başvuru yolu üzerine verilen son kararlara karşı ya da doğrudan mahkemeler tarafından verilen idari yaptırım kararlarına karşı gidilen bir kanun yoludur[99].

Sulh Ceza Mahkemesi tarafından başvuru yolu üzerine verilen son kararlar ile 5941 sayılı yasada yer alan geçiş hükümleri uyarınca mahkeme tarafından verilen idari yaptırım kararlarına karşı ancak itiraz yoluna gidilebilir.

Kabahatler Kanununun 29. Maddesinin 1. fıkrası uyarınca mahkemenin verdiği son karara karşı, Ceza Muhakemesi Kanununa göre itiraz edilebilir. Bu itiraz, kararın tebliği tarihten itibaren en geç yedi gün içinde yapılır. Bu maddede Ceza Muhakemesi Kanununa yapılan atıf uyarınca, Sulh Ceza Mahkemesi tarafından verilen son kararlara karşı itiraz mercii yargı çevresinde bulundukları yer Asliye Ceza Mahkemesi; Asliye Ceza Mahkemesi tarafından verilen son kararlara karşı ise itiraz mercii yargı çevresinde bulundukları Ağır Ceza Mahkemesidir[100].

İtirazla ilgili karar, dosya üzerinden inceleme yapılarak verilir ve mahkeme, her bir itirazla ilgili olarak "itirazın kabulüne" veya "itirazın reddine" karar verir. İtiraz

[99] Zeynel Kangal, s. 315.
[100] CMK md.268/3-a) Sulh ceza hakiminin kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulundukları asliye ceza mahkemesi hakimine aittir. CMK md.268/3-c) Asliye ceza mahkemesi hakimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulundukları ağır ceza mahkemesine aittir.

yerinde görülürse CMK' nın 271. maddesi uyarınca mercii, aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir ve itiraz üzerine verilen kararlar kesindir.

SONUÇ

Çalışmamızda 5941 sayılı Çek Kanunu ile karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme kabahati yönünden yeni yasa ile getirilen yenilikler ve sorumluluk şartlarını incelemeye çalıştık.

5941 sayılı Çek Kanununda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce karşılıksız çıkan çeklere ilişkin eylem suç olarak tanımlanmış ve bu suç karşılığında adli para cezasına yönelik cezai sorumluluk öngörülmüş idi. Bu yasal düzenleme kapsamında 3167 sayılı yasada da eylem karşılıksız çek keşide etmek olarak tanımlanmıştı ve çekin keşide edilmesi anı önem arz etmekte idi. 5941 sayılı yasada ise üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre, kanuni ibraz süresi içerisinde çekin bankaya ibrazında karşılığının olmaması önemsenmiş bu haliyle suça ilişkin çekin keşide edilmesi fiilinin değil bankaya ibrazının gerektiği vurgulanmıştır. Bu sebeple fiil 5941 sayılı kanunda karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme olarak tanımlanmıştır. 5941 sayılı yasada 3167 sayılı yasadan farklı olarak çeki düzenleyen ve imzalayan değil, çek hesabı sahibi önem arz etmekte bu kişinin sorumluluğu yoluna gidilmektedir.

5941 sayılı Çek Kanununda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında eylem suç olmaktan çıkarılarak kabahat haline dönüştürülmüş ve eylem karşılığında idari yaptırım olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı öngörülmüştür. Yapılan değişiklikle tüzel kişiliğin temsilcisine yönelik uygulanan yaptırımlardan vazgeçilerek doğrudan tüzel kişiliğin kendisine ve gerçek kişiye idari yaptırım uygulanması benimsenmiştir.

Ceza Hukukunun temel ilkelerinden biri olan ekonomik suça ekonomik ceza ilkesi ve Anayasamızın 38. maddesindeki hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağına yönelik hüküm ile 16 Eylül 1963 tarihinde Strasbourg' da imzalanan ve 02 Mayıs 1968

tarihinde yürürlüğe giren İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesinde ve Bir Numaralı Protokolde Yer Almayan Bazı Hak ve Hürriyetleri Teminat Altına Alan 4 Numaralı Protokol'ün 1. maddesindeki hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getiremediği gerekçesiyle hürriyetinden yoksun bırakılamayacağına ilişkin hüküm uyarınca karşılıksız çekin suç olarak düzenlemesine birçok eleştiriler yapılmıştır. Bu sebeplerle eylem suç olmaktan çıkarılarak kabahat niteliğine dönüştürülmüş ve karşılığında idari yaptırım öngörülmüştür. Eylemin suç olarak öngörüldüğü ve adli para cezasına yönelik müeyyide içerdiği dönemde bu cezanın devlete ödenecek olması sebebiyle mağdur çek hamili alacağına kavuşamayacağı gibi alacaklıya ödenmesi gereken para da devlete gidecektir, ayrıca para cezasının ödenmemesi halinde bu cezanın hapse çevrilmesi karşısında burada amaç çek alacaklısını korumak değil, çeke olan güvenin sağlanmasının istenilmesi olabilecektir. Zira karşılıksız çeki keşide eden keşideci çek bedelini ödeyecek parası olsa hamil ile anlaşıp çek bedelini ödemek ve bu suretle takibi şikayete bağlı olan bu suçtan dolayı çek hamilinin şikayetini geri almasını sağlamak isteyecektir.

İdari yaptırıma konu belgenin çek niteliği taşıyıp taşımadığının belirlenmesinde ise 3167 sayılı yasa ve 5941 sayılı yasa açısından herhangi bir farklılık yoktur. Zira her iki yasada da çekin Türk Ticaret Kanununda yer alan şekil şartlarını taşıması gerektiği, bu şartları taşımayan belgenin çek olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile ekonomik durumu çek kullanmaya elverişli olmayanların çek kullanmalarının önüne geçilmek istendiğini söylemek mümkündür.

Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme fiilinde korunan hukuki yarar kanımızca esasen çek kullanımının yaygınlaştırılması ve şahsi mağduriyetlerin önüne geçilmesidir. Bu itibarla yasa metninde karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının verilmesi öngörülmüştür.

Çeki güvenilir bir ödeme aracı haline getirmek ve çek kullanımını yaygınlaştırmak karşılıksız çek düzenleyenlerin ya da ibraz edenlerin hapis ya da adli para cezası ile cezalandırılmaları ile değil, çek defterlerinin ekonomik durumu çek

kullanmaya elverişli kişilere verilmesi ile mümkün olacaktır. Bu sebeple öncelikle bankaların çek defteri vereceği kişilerin sosyal ve ekonomik durumunu iyi araştırmaları gerekmektedir. Bu belirlemeler kapsamında 5941 sayılı yasada karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak bankanın maddi sorumluluğuna gidilmiş, ancak bu miktar 2013 yılı itibariyle 1.045,00 TL olarak belirlenmek suretiyle düşük tutulmuştur. Zira çekin ülkemizde ödeme aracı değil de kredi aracı olarak görülmesi karşısında bankaların yeni müşteri kazanmak amacıyla çek kullanma talebinde bulunan kişilerin sosyal ve ekonomik durumunu etraflıca araştırmamaları piyasada karşılıksız çek kullanımının artışını da beraberinde getirecektir.

5941 sayılı yasaya 6273 sayılı yasa ile eklenen geçici 3. maddenin 5. fıkrası uyarınca 31.12.2017 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğuna ilişkin yasal düzenleme çekte vadenin olmayıp çekin görüldüğünde ödeneceğine ilişkin hükmü etkisiz hale getirmekte ve çeki asli fonksiyonu olan ödeme aracı olarak kullanılma özelliğinden uzaklaştırmaktadır.

Piyasada çek kullanımının artması ile paranın bankalarda birikmesinin yaygınlaşması ve likitidenin sağlanması ve paranın bir yerden bir yere naklinde meydan gelebilecek külfet ve tehlikenin önüne geçilmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AĞAR, Serkan, Evrim SANDAL, **Türk Ceza Kanunu ve 5941 sayılı Yeni Çek Kanunu Kapsamında Karşılıksız Çek Suçu ve Uygulaması**, 1. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2010.

ARKAN, Sabih, **Ticari İşletme Hukuku**, 15. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2011.

ARSLAN, Çetin, Murat KAYANÇİÇEK, **5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Sözkesen Matbaacılık, Ankara 2010.

BAHTİYAR, Mehmet**, Kıymetli Evrak Hukuku**, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2012.

BATTAL, Ahmet, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 1. Baskı, Gazi Yayınevi, Ankara 2005.

BİLGEN, Mahmut, **Uygulamada Kambiyo Senetleri ve 5941 sayılı Çek Kanununun Değerlendirilmesi**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

BİLGEN, Mahmut, **5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli**, 26 Mart 2010, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara 2010.

BİLGİLİ, Fatih, Ertan DEMİRKAPI, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3.Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2012.

BOZKURT, Tamer**, Kıymetli Evrak Hukuku**, 6. Baskı, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2012.

CENTEL, Nur, Hamide ZAFER, Özlem ÇAKMUT, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2008.

ÇAĞLAYAN, Ramazan, **İdari Yaptırımlar Hukuku**, 1. Baskı, Asil Yayınevi, Ankara 2006.

DONAY, Süheyl, **Çek Kanunu**, 1. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2010.

DONAY, Süheyl, **Çek Kanunu**, 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2012.

GÖNEN, Eriş, **Açıklamalı İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004.

GÜNGÖR, Şener, Mustafa KAYA, **Çek Suçları**, 1. Baskı, Turhan Yayınevi, Ankara 2003.

KAÇAK, Nazif**, Yeni Çek Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

KANGAL, Zeynel, **Kabahatler Hukuku**, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2011.

KIRCA, İsmail**,** 5941 sayılı Çek Kanunu**, Konferans**, Ankara 22.01.2010,s. 37-52.

MALKOÇ, İsmail, **5941 sayılı Çek Kanunu**, 1. Baskı, Malkoç Kitapevi, Ankara 2010.

OĞUZOĞLU, Abdullah Çetin, Özkan OĞUZOĞLU**, Çek Kanunu**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

ÖZGENÇ, İzzet, **Çek Kanunu**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010.

ÖZGENÇ, İzzet**, Çek Kanunu**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.

ÖZTAN, Fırat, **Kıymetli Evrak Hukuku**,12. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.

POROY, Reha, Ünal TEKİNALP, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 19. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010.

PULAŞLI, Hasan, **Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

PULAŞLI, Hasan, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 2. Baskı Adalet Yayınevi, Ankara 2012.

ŞEN, Ersan, **Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010.

ŞEN, Ersan, Erkam MALBELEĞİ, **Son Değişiklikler Işığında Yeni Kanunda Karşılıksız Çek**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.

ÜLGEN, Hüseyin, Mehmet HELVACI, Abuzer KENDİGELEN, Arslan KAYA, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 7. Baskı, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2013.

Makaleler

DONAY, Süheyl, Yeni Çek Kanunu Hakkında Görüşler, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Sayı 67,68, Mart-Nisan 2010, s. 172-194.

NARBAY, Şafak**,** "3167 sayılı kanunun 10.maddesi hükmü uyarınca muhatap bankanın sorumlu olduğu miktar hakkında bir inceleme", **Terazi Hukuk Dergisi**, Sayı 29, Ocak 2009,s.15-44.

Yargıtay Kararları Dergisi, Mart 1990, Cilt 16, Sayı 3.

Elektronik Kaynaklar

AKİP, **Açıklamalı Kanun İçtihat Programı**, 2008.

ERALP, Tayyar Cem, **5941 sayılı Çek Kanunu**, http://www.adalet.org. s, 1-68, Erişim Tarihi, 18.02.2011

REİSOĞLU, Seza, TBB, **Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum**, http.//www.tbb.org.tr/Araştırma ve Yayınlar Konferans Sunumları, 29.12.1009, s. 1-19, Erişim Tarihi, 20 Ocak 2012.